

**AJATUKSIA NELJÄN TASON MENETELMÄSTÄ,
JUNGIN PSYKOLOGIASTA
JA ARKKITYYPEISTÄ**

Juha Heikinheimo
Tarinatatteriohjaaja-
koulutuksen lopputyö
Syksy 2008

JOHDANTO

Astun näyttämölle, lysähdän polvilleni ja alan kietoa silkkihuivia sormeni ympärille nyhkyttäen: ”Ei minuun satu, tekee vain kipeää ja on vaikea hengittää”. Vaikenen ja jään lattialle polvilleni.

Emma astuu näyttämölle ja alkaa marssia sotilaallisin askelin edestakaisin. Keho liikkuu robottimaisesti. Hän puhuu mekaanisesti ja vaativaan äänensävyyn: ”Kustannukset alas, tehokkuutta lisää, on suoriuduttava ja pärjättävä. Ajattele järkevästi, sinun on osattava ja tiedettävä...” Puhe loppuu ja Emma jää seisomaan jäykkänä ja suorana lattialle.

Merja tulee taakseni ja kurkistelee selkäni takaa piilosta yleisöä. Hän sanoo hiljaisella äänellä, puhuen ikään kuin itsekseen: ”toiset osaa leikkiä, noi organisoivat itkee..., osaankohan minä, mitähän ne minusta ajattelee...? Uskaltaisinkohan kertoa...?” Lopettaessaan puheenvuoronsa Merja jää ikään kuin puoliksi vielä piiloon mutta on astumassa esille.

Kaijamaija seisoo paikallaan suorana ja alkaa laulaa:

*”Tuol on mun kultani,
ain yhä tuolla,
kuninkaan kultaisen kartanon puolla,
voi minun kultani,
voi minun lintuni,
kunnet tule jo,
kunnet tule jo.”*

Laulun päätyttyä seuraa hetken hiljaisuus. Sitten nyökkäämme yleisölle ja siirrymme takaisin näyttämön seinustalle riviin seisomaan. Yleisö taputtaa.

Koko tapahtumaan on kulunut n. 5 minuuttia. On kyse koulutusjaksomme päätöspäivästä Rautalammilla. Olemme saaneet tehtäväksi esittää jonkin ryhmämme jäsenen päähenkilötyön tarinateatterin Neljän Tason –menetelmällä. Olemme valinneet Outin draaman, jossa hän on käsitellyt väsymystään, uupumustaan ja kokemustaan siitä, että henki ei kulje kunnolla. Muina teemoina draamassa on elänyt mm. pelästymisen ja kauhu, yksin jääminen häpeän ja syyllisyyden tunteiden kanssa, ymmärretyksi ja hyväksytyksi ja kuulluksi tulemisen kaipuu ja kokemus siitä, että on selvittävä ja pärjättävä yksin.

Päähenkilötyössään Outi on saanut tarkastella omaa elämäänsä ja jännittynyttä, tukahtunutta oloaan, taipumustaan vetäytyä asiantuntijan rooliin ja vaikeutta heittäytyä tunteella mukaan leikkiin ja sosiaalisiin tilanteisiin. Hän on draamassaan saanut etsiä ymmärrystä omaan lapsuuteensa ja nuoruuteensa ja tarkastella tilannetta myös äitinsä elämänhistorian kautta.

Nyt tässä Neljän Tason esityksessämme työstämme draamaa vielä lisänäkökulmin. Jonathan Foxin mukaan kaikissa tarinoissa on ainakin neljä tasoa; yksilöllinen taso, yhteiskunnallinen taso, paikalla olevan ryhmän taso ja arkkityyppinen taso (Ketonen 2006, 15). Menetelmää ja ajattelua on

kehittänyt Päivi Ketonen ohjaamansa Foxtrott-ryhmän kanssa. Koska tästä menetelmästä ei ole kirjallista lähdeaineistoa (ainakaan käytössäni), pyrin seuraavassa kuvaamaan tätä tarinoiden kerroksellisuutta ja monitasoisuutta niin kuin minä sitä tänä syksynä ymmärrän. Siksi tämä kuvaus on hyvin subjektiivinen ja voi sisältää väärintymmärryksiä ja erheellisiä johtopäätöksiä ja tulkintoja. Käytän esimerkkeinä oman koulutusryhmämme päätöspäivänä pienryhmiemme esittämiä tarinoita viikon aikana tehdyistä psykodraamoista. Lämpimät kiitokseni kaikille ryhmän jäsenille antamastanne avusta ja mahdollisuudesta kirjoittaa tarinoistanne. Haluan lausua kiitokseni myös Jyväskylän Storia-ryhmälle ja Krista Koivulalle, joiden kanssa olen saanut pohtia tarinoiden kerroksellisuutta.

Toisena näyttämölle siirtyy ryhmä, joka aloittaa esityksensä lasten piirileikkirituaalilla, jossa näennäisen tasaveroisena he lausuvat joulu-evankeliumin alkua antaen kateuden ja kilpailun vaikuttaa liikkeeseen. ”Ja tapahtui niinä päivinä, että keisari Augustukselta kävi käsky, että koko maa oli verollepantava... verollepantava... verollepantava...”. Ryhmä hajoaa veljesten rakkauden ja huomion nälkään.

Ryhmä siirtyy lämmittelystä neljällä tasolla tehtävään Ilpon draaman kuvaukseen vaikeudesta tasavertaiseen suhteeseen ja vaille jäämisen kokemukseen:

Paavo astuu näyttämölle ja sanoo: ”Joka kerta kun perheeseemme syntyi uusi poika, se oli aikaisemmin syntyneille uhka....”

Auli astuu esiin ja kysyy: ”Me elämme hyvinvointivaltiossa, vai elämmekö? Saako tässä maassa jokainen kansalainen tasapuolisesti esim. terveystalvakuuta? Saako jokainen tarvitseva apua ja huolenpitoa?”

Sinikka astuu näyttämölle ja kohottaa (mielikuvissaan) valtavan, keveän pöytäliinan, jonka laskee lattialle. Hän istuu sen ääreen ja puhuu tavallista hiljaisemmalla äänellä: ”Juhlat voivat alkaa. Joku leikkasi leivän, joku lauloi laulun, joku satoi kukkia hiuksiinsa, joku tanssi i-glutanssin, joku puhalsi naurun ihmisten mieliin. Välähdys rikkaudesta, hetkellä kun kaikkien äänet tulevat kuulluiksi.” Esityksen teemana on tasavertaisuus, ytimenä maorilaulun ajatus siitä, että seisokaamme kuin kahikateapuut, metsänä yhdessä kasvaen, toisiamme tukien. Ja millainen metsä siitä voi tulla! Turvallisessa ryhmässä tasavertaisuus voi oikeasti olla mahdollista ja mahdollistaa ihmisten äänien kuulumisen rikkaampina ja kukoistavimpina. Morenon ajatus spontaanisuuden lisääntymisestä toteutui mm. ryhmämme viimeiltaisessa yhteisessä illallisessa.

Riitta astuu esiin ja liikkuu näyttämöllä käsiään levitellen, kuin lentäen, ja puhuu: ”Mitä olisi syntyä joutsenena ankanpoikasten pesään? Mitä olisi tulla rakastetuksi ja tuntea kuuluvansa joukkoon, ojentaa siipensä täyteen mittaansa?” Teemana ihmisen ikiaikainen kaipuu tulla rakastetuksi ja hyväksytyksi omana itsenään. Tulla kuulluksi ja nähdyksi, saada potentiaalinsa käyttöön. Syvä toive erilaisuuden hyväksymisestä ja heikompien puolustamisesta.

Keskustelun jälkeen näyttämölle siirtyy vielä kolmas vertaisryhmä, joka jatkaa edellä nähtyä teemaa Eevan draaman pohjalta, jossa teemana on edelleen vaikeus tasavertaisiin suhteisiin.

Pirre astuu näyttämölle, ikään kuin vaa'alle ja sanoo: "60 kg, täyttä kultaa vai täyttä paskaa." Ytimenä kysymys siitä, minkä arvoinen on, tarpeeksi hyvä vai huono.

Yhteiskunnallisen tason tuo näyttämölle Anu. Koulun rehtorina hän julistaa opettajan paikan haettavaksi ja pitää työhaastattelua (köydenvetokilpailu) kahdelle hakijalle, joista toinen on mies ja toinen nainen. Rehtori kannustaa koko ajan mieshakijaa, joka sitten tulee valituksi vaikka nainen olikin parempi ja voitti köydenvedon. Esitys päättyy rehtorin onnitellessa miestä ja toivottaen hänet tervetulleeksi, naisen katsoessa tapahtuneena hölmistyneenä ja avuttomana.

Kaija tuo esiin ryhmän tason: Hän astuu näyttämölle ja kaivaa lompakon taskustaan sanoen. "Kun kerran tilanne on tämä, että olen saanut teiltä paljon enemmän kuin olen voinut antaa, niin sanokaa nyt suoraan, paljonko olen teille velkaa". Taustajatuksena muissa draamoissa esille tullut seikka, että tasavertaisen kohtaamisen esteenä on ollut mm. se, että kokee, että toinen on velkaa itselle tai itse on velkaa toiselle. Teemana myös ryhmän päättyminen ja kiitollisuus saamastaan hyvästä.

Esityssarja päättyy Hannan luomaan arkkityyppiseen kuvaan. Hän astuu rauhallisesti esiin, istuu lattialle kasvot yleisöön päin ja kertoo Raamatusta (Matteus 20:1-16) vertauksen viinitarhan työmiehistä, joille isäntä maksoi saman palkan riippumatta siitä, olivatko he olleet töissä koko päivän vai vain yhden tunnin. Esitys päättyy isännän lauseeseen: "Kai minä saan omallani tehdä mitä haluan." Ydinajatuksena tässä on se, että vaikka ihmiset luovat itseään ja toisiaan koskevat arvostusmittarit esim. ahkeruus-, työpanos- yms. mittareilla, niin Jumalalle kaikki ihmiset ovat samanarvoisia. Jumalalle olemme kaikki rakkaita.

Taulukko 1. Neljän tason esitykset ja eri tasojen tausta-ajatukset ja ydinteemat

Draaman teema	Yksilöllinen taso	Yhteiskunnallinen taso	Paikalla olevan ryhmän taso	Arkkityyppinen taso
1. Väsymys, jännitys, etäisyys	Juha: ”Ei minuun satu” Ajatus: Selviytyäkseni on täytynyt kasvattaa kuori itseni ympärille, vaikka sitten onkin vaikea hengittää.	Emma: ”Kustannukset alas, tehokkuutta lisää...” Ajatus: Suorituspainotteinen yhteiskunta epäinhimillistä ja ja robotisoi ihmisiä saaden aikaan yksinäisyyttä ja kohtamattomuutta.	Merja: ”Toiset osaa leikkiä, osaankohan minä? Uskaltaisinko?” Ajatus: Kuinka avoimesti tässä ryhmässä voi olla oma itsensä, mitä tämä ryhmä hyväksyy?	Kaijamaija: ”Tuol on mun kultani, ain yhä tuolla...” Ajatus: Ihmisen on ikävä toisen luo, ihminen todentuu suhteessa toisiin. Muuri itsen ympärillä kyllä suojaa, mutta myös eristää.
2. Vaikeus tasavertaiseen suhteeseen, vaille jääminen	Paavo: ”Pikkuveli saikaiken huomion” Ajatus: Olin pienempi kuin isot veljet ja isompi kuin pikkuveli. Kuinka voisin oppia olemaan samankokoisen?	Auli: ”Elämme hyvinvointivaltiossa, vai elämmekö?” Ajatus: Yhteiskunnassamme kohdellaan ihmisiä epätasa-arvoisesti. Apua eivät saa kaikkia tarvitsevat.	Sinikka: ”Juhlat voivat alkaa. Joku leikaksi leivän, joku lauloi laulun...” Ajatus: Turvallisessa ryhmässä tasavertaisuus on oikeasti mahdollista. Toissaitaisen ryhmässä tasavertaisuus on oikeasti mahdollista. Toissaitaisen juhlaillallisen teimme yhdessä kuin kahikateaput.	Riitta: ”Mitä olisi tulla rakastetuksi ja tuntee kuuluvansa joukkoon - ojentaa siipensä täyteen mittaansa” Ajatus: Ihmisen ikiaikainen kaipuu tulla hyväksytyksi omana itsenään. Silloin voi saada potentiaalinsa käyttöön ja toteuttaa itseään.
3. Vaikeus tasavertaiseen suhteeseen, ulkopuolelle jääminen	Pirre: ”60 kg, täyttä kultaa vai täyttä paskaa?” Ajatus: Minkä arvoisen olen? Olenko hyvä vai huono? Hyväksytäänkö minut?	Anu: ”Tervetuloa Keijo, tämä työpaikka on Sinun!” Ajatus: Miehiä ja naisia kohdellaan epätasa-arvoisesti. Mm. naisena jää usein ulkopuolelle tärkeissä valinnoissa.	Kaija: ”Olen saanut teiltä paljon enemmän kuin olen voinut antaa. Paljonko olen velkaa?” Ajatus: Jos tuntee olevansa velkaa toiselle tai saamassa toiselta, ei voi kokea olevansa tasavertainen. Kiitollisuus.	Hanna: kertoo Jeesuksen vertauksen viinitarhan työmiehistä ja päättää kertomuksen sanoihin: ”kai minä saan omallani tehdä mitä haluan!” Ajatus: Meillä kaikilla on ihmisarvo. Jumalalle olemme kaikki samanarvoisia.

Sisällysluettelo

1. Yksilöllinen taso.....	7
2. Yhteiskunnallinen taso.....	8
3. Paikalla olevan ryhmän taso.....	9
4. Arkkityyppinen taso.....	12
Lähdeluettelo.....	16
Liite.....	18
Johdanto.....	18
1. Jungin psykologiasta ja arkkityypeistä.....	18
1.1. Tietoisuuden tasot.....	19
1.2. Psyhyken luonne ja rakenne.....	20
1.3. Psyhykkisten voimien lait.....	21
2. Arkkityypeistä.....	22
2.1. Varjo, Anima/Animus ja Self.....	22
2.2. Arkkityyppiset henkilöahmot.....	25
2.3. Arkkityyppisiä käsitteitä ja teemoja.....	28
2.4. Arkkityyppiset symbolit.....	29
3. Suomalaisista kansallisista myyteistä.....	30

1. YKSILÖLLINEN TASO

Ensimmäinen taso on kuvaus kerrotusta tarinasta yksilöpsykologisesta näkökulmasta. Usein se sisältää kerrotun tarinan oleellisten tapahtumien kerronnan ja näyttämisen, tarinan juonen kuvauksen tarinankertojan näkökulmasta. Se on kuitenkin enemmän kuin tiivistelmä tai toisto tarinasta; sen pyrkimyksenä on kuvata jotain siitä, mitä oleellista tarina kertoo tarinankertojan kokemuksesta – mikä on ollut merkityksellistä kerrotussa tarinassa juuri ko. tarinankertojalle. Kun psykodraamassa päähenkilö itse rakentaa ohjaajan avustuksella näyttämölle kuvan oman mielensä sisällöstä, tapahtumista, kokemuksista, tunteista ja ihmissuhteista niin tarinateatterissa tämä näyttämölistäminen tapahtuu näyttelijöiden kautta.

Ymmärtääkseni tässä Neljän Tason menetelmän yksilöllisessä tasossa näyttelijän kuvaus voi sisältää myös jotain sellaista, jota kertoja ei ole itse kertonut mutta näyttelijä on eläytymisensä kautta tarinasta tavoittanut. Tarinaa kuunnellessaan näyttelijä luonnollisesti peilaa kertojan luomaa kuvaa todellisuudesta ja tapahtuneesta omaan kokemusmaailmaansa. Hän voi sitten tehdä näyttämöllä näkyväksi myös jotain uutta ja sanallistamatonta, jota on tavoittanut oman todellisuutensa ja kertojan todellisuuden kosketuspinoilta. Kertoja voi kokea tämän uuden aineksen syventävän ja kirkastavan omaa kuvaansa kokemuksensa luonteesta. Hän voi saada jo tällä ensimmäisellä tasolla kokemuksen oman mielensä sisältöjen ja toisen ihmisen, näyttelijän, sisäisen maailman kohtaamisesta. Tämä voi auttaa kertojaa näkemään oman tarinansa uudella tavalla, syvemmin ja laajemmin. Uuden näkökulman saaminen voi olla askel uusien merkitysten antamiseen ja sitä kautta myös askel kohti syvempää itsensä ja toisten ymmärrystä ja itsetuntemuksen kasvua.

Jaetuksi ja nähdyksi tulee siis näyttelijän yksilöpsykologinen ymmärrys kertojan kerronnasta. Tämä näyttämölistäminen syntyy eläytyvän kuuntelun kautta. Näyttelijä pyrkii tavoittamaan kertojan tunteet ja kokemukset mutta käsitykseni mukaan joissakin tarinoissa ja tilanteissa myös sen, mikä estää kertojaa tuntemasta, kokemasta, ajattelemasta tai toimimasta siten kuin ko. tilanteessa olisi adekvaattia tehdä. Psykodraamassa puhutaan termillä ”tuplaus” (mm. Aitolehti 2008, 61-63) tapahtumasta, jossa ohjaaja itse tai joku yleisöstä tai päähenkilön apuina sanoo ääneen mitä hän eläytymisensä kautta tuntee päähenkilön roolista käsin. Mikäli se onnistuu, päähenkilö usein nyökkää ja jatkaa omin sanoin saatuaan näin ”tuplan” avulla kosketuksen ja sanoituksen omiin tunteisiinsa.

Tämän yksilöllisen tason näyttämölistäminen on siis hyvin intiimi tapahtuma. Näyttämöllä tulee nähdyksi jotain sellaista kertojan mielen sisällöstä, joka on hyvin henkilökohtaista (ja usein se voi olla jotain hävettävää, ujustuttavaa, surettavaa, pelottavaa, raivostuttavaa jne., mutta usein myös ilahduttavaa, riemullista, ihanaa, liikuttavaa, hauskaa jne.) Joka tapauksessa tarinateatterissa tulee nähdyksi tunteita – oli menetelmä sitten mikä tahansa. Näin sekä ohjaajan että näyttelijöiden on oltava hyvin hienovaraisia, lempeitä, arvostavia ja hyväksyviä, jotta kertojat eivät tuntisi tulevaisuutta loukatuksi tai haavoitetuksi.

Kun näyttelijä kykenee kyllin herkästi eläytymään tarinankertojan kerrontaan ja kokemukseen ja kykenee omalla persoonallisella luovalla tavallaan yksilöllisen tason näyttämölistämään, voi

kertoja kokea tulleen kuulluksi, ymmärretyksi ja nähdyksi sallivassa ja armollisessa hengessä – tarinateatterin terapeuttisuutta parhaimmillaan! Ja lisäksi hän voi ymmärtää jotain uutta, voi saada uuden oivalluksen, tai uuden ihmetyksen; voi tavoittaa jotain sellaista mitä ei ole ennen tullut ajatelleeksi, tunteneeksi tai kokeneeksi. Näin jo ensimmäinen taso voi olla jyvänen itsetuntemuksen kasvulle.

Koulutusjaksonme päätöspäivän neljän tason esitysten kaikki ensimmäiset tasot toivat johdonmukaisesti esille kysymyksen siitä, olenko tärkeä ja arvokas, kelpaanko tällaisena kuin olen. Juha loi esille kuvan siitä, kuinka selviytyäkseen on kasvatettava kuori ympärilleen vaikka sen sisällä on vaikea hengittää. Paavo tuo esille kuinka pikkuveljen syntymä johti siihen, että itse jäi sivuun ja pikkuveli sai kaiken huomion. Pirre astuu vaa'alle ja toteaa: ”60 kg, täyttä kultaa vai täyttä paskaa?”

2. YHTEISKUNNALLINEN TASO

Toinen näytös tuo esille tarinan yhteisöllisen luonteen. Se on kuvaus siitä, kuinka tarinankertojan ainutlaatuisena ja yksilöllisenä kokema kokemus on ymmärrettävissä nykymaailman yhteisöllisenä ilmiönä. Se tuo esille sen, mitä tarina kertoo meidän yhteiskunnastamme ja maailmasta, jossa elämme. Yhteiskunnallisella tasolla näyttelijä voi tehdä näkyväksi sellaisia puolia ja ilmiöitä yhteisöistämme, jotka tekevät ymmärrettävämmäksi kertojan kokemia tapahtumia sekä niihin liittyviä tunteita ja ajatuksia. Tämän tason näyttämölistäminen voi avata myös kertojan kuvaamien kokemusten mahdollisia vaikutuksia ympäröivään yhteisöön.

Kertojan kokemus kohtaa ensimmäistä tasoa laajemmin muiden ihmisten kokemusmaailmat ja asetuu johonkin, näyttelijän määrittelemään suhteeseen niiden kanssa. Näin yksilöpsykologisen ymmärryksen jälkeen tarjoutuu mahdollisuus sosiaalipsykologiseen ymmärrykseen. Kertojalle voi olla hyvin tärkeää nähdä, että muillakin on samanlaisia kokemuksia, eikä hänen tarvitse olla kokemuksineen yksin. Hän voi tavoittaa kokemuksen siitä, että on luonnollista ja ymmärrettävää kokea juuri niin kuin hän on tarinassaan kertonut.

Koulutusjaksonme päätöspäivän neljän tason ensimmäisessä esityksessä Emma tuo esille yhteiskuntamme vaatimus- ja suorituspainet, epäinhimillistymisen ja robotisoitumisen, tunteitten kieltämisen, ihmissuhteitten etäntymisen ja tunnetason kohtaamisen vaikeuden: ”Kustannukset alas, tehokkuutta lisää...”

Mielestäni on hyvin oleellista, että ensimmäisen yksilöpsykologisen tason jälkeen tulee seuraavaksi juuri yhteiskunnallinen taso (eikä esim. paikalla olevan ryhmän taso). Tämä on oleellista siksi, että kun ensimmäisessä tasossa kertoja tulee hyväksytyksi ja ymmärretyksi yksilönä ja yksilöllisen historiansa kautta, niin tässä toisessa tasossa hän tulee ymmärretyksi ja hyväksytyksi yhteisönsä jäsenenä; hänen kokemuksensa tulee nähdyksi yhteisöllisenä ilmiönä. Se on viesti kertojalle, että hän ei ole poikkeava eikä epänormaali eikä hänen kokemuksensa ole tuomittava. Se on sanoma siitä, että on luonnollista ja ymmärrettävää kokea juuri niin kuin olet kokenut koska maailma, jossa elämme on tällainen kuin on. Kun maailma kohtelee meitä näin, on luonnollista kokea noin. On tärkeää, että esityksestä ei tule osoitteleva, pedagoginen eikä pilkallinen, ei yliyleistävä eikä vähättelevä.

Koulutusjaksoimme päätöspäivän toisessa esityksessä Auli tuo esille maailman epäoikeudenmukaisuuden: ”Me elämme hyvinvointivaltiossa, vai elämmekö? ... Saako jokainen tarvitseva apua ja huolenpitoa?”

Kertoja voi tavoittaa tästä tasosta jotakin sellaista, joka voi mahdollistaa silmien ja sydämen avautumaan ymmärtämään sen, että kokemuksellani on yleisinhimillistä kaikua, muutkin kokevat tässä maailmassa näin. Hän voi liittää oman kokemuksensa laajempaan yhteyteen ja näin suhteettomaltakin ja kohtuuttomaltakin tuntunut kokemus voi saada uudenlaiset mittasuhteet ja tuntua siedettävämmältä ja sille voi ehkä jopa rohkaistua tekemään jotain! Kun tässä maailmassa usein elämme ”oman napamme ympärillä”, on tällä tasolla parhaimmillaan kristallisoituneena nähtävissä se, miten kaikki on suhteellista ja liittyneenä ympäröivään maailmaan. Kun ilmiöt liitetään laajempiin yhteyksiin voi olla, että niiden arvojärjestyskin muuttuu. Tämä voi olla merkittävä askel muihinkin elämänmuutoksiin tai tärkeisiin ratkaisuihin.

Yhteiskunnallisen tason maisema voi liittyä mihin tahansa yhteisölliseen ilmiöön tässä ajassa. Tapahtuma voi olla kuvaus kodista, harrastuksista, työpaikasta, kaupasta, kampaamosta, uimahallista, pilkilläolosta, metsästä, kirkosta, koulusta, tiedotusvälineistä, verohallinnosta, poliisilaitoksesta, ammattiyhdistyksestä tms. sosiaalisesta yhteisöstä, jonka sisällä (tai ulkopuolella) kerrotun kaltainen ilmiö esiintyy muutenkin kuin vain tarinankertojan kokemana.

Koulutusjaksoimme päätöspäivän kolmannen esityksen yhteiskunnallisella tasolla Anu jatkaa epäoikeudenmukaisuuden teemaa tuomalla esiin miesten ja naisten epätasa-arvoisuuden mm. työelämässä; huonompi hakija tulee valituksi koska on mies.

3. PAIKALLA OLEVAN RYHMÄN TASO

Kaikki tarinat kertovat myös jotain paikalla olevasta ryhmästä ja ryhmän senhetkisestä ryhmäprosessista. Kun em. yksilöpsykologinen taso ja yhteiskunnallinen taso muodostavat keskenään yhteyden yksityisestä yleiseen, muodostuu seuraavien tasojen välille samankaltainen yhteys. Tämän vuoksi, näin ymmärrän, esittämisjärjestys on juuri tämä. Kolmantena tasona on paikalla olevan ryhmän taso, joka on askel kohti neljättä, arkkityypistä tasoa.

Paikalla olevan ryhmän tasolla tuodaan näkyväksi se, että samankaltaiset ilmiöt, joita äsken nähtiin yksilön ja yhteiskunnan tasolla, ovat olemassa myös tässä huoneessa, tämän ryhmän keskinäisissä suhteissa ja ryhmätason ilmiöinä ryhmän prosessissa. Tämän näkeminen ja kokeminen voi luoda ryhmän jäsenten välille yhteenkuuluvuutta, uudistaa heidän suhteitaan, rikastuttaa ja luoda uudenlaista keskusteluyhteyttä ja kohtaamisen mahdollisuuksia. Näin tapahtuu silloin, jos tarinateatteriryhmä onnistuu tehtävässään. Mikäli ei, niin vaikutus voi olla päinvastainen; lukkiutumista, kyräilyä, pelkoa, epävarmuutta, eristäytymistä, vuorovaikutuksen jäykkyyttä ja muodollisuutta ja suhteista pakenemista.

Paikalla olevan ryhmän tasolla ollaan siis jälleen tekemisissä hyvin intiimien kokemusten kanssa. Kun yksilötasolla tuotiin näyttämölle näkyväksi yksilön intiimi maailma, tuodaan tässä ryhmän tasolla näkyväksi läsnäolevan ryhmän – jokaisen paikalla olijan muodostaman sosiaalisen yhteisön – intiimi maailma. Tämä on jälleen erityistä herkkyyttä edellyttävä tapahtuma. Ellemme ole sensitiivisiä ja ymmärtäviä, voimme loukata ja haavoittaa koko ryhmää! Meidän ei tule paljastaa mitään sellaista, mitä ryhmä ei ole valmis kohtaamaan ja vuorovaikutuksessaan työstämään. Onnistuessamme voimme antaa ryhmälle hyväksyntää ja uusia näkökulmia ja välineitä itsensä ja

suhteittensa kehittämiseen. Ymmärrän niin, että tämän tason onnistunut näytös vaikuttaa jo sinällään ryhmäprosessiin – niin kuin vaikuttaa ryhmän tekemä sosiometrinen mittaus.

Joissakin tilanteissa, joissa olen ollut näyttelijänä tuomassa jonkin tarinan tätä tasoa esille, on tuntunut kuin yrittäisin ”älyllisesti ymmärtää emotionaalisesti” – se on hyvin hankala olo. Helposti tällä tasolla käsitykseni mukaan syntyy myös yleistyksiä ja yksinkertaistuksia. Tällä tasolla on pelkistetyksi kysymys ehkä siitä, että kuultuaan tarinan ja nähtyään yksilöpsykologisen ja yhteiskunnallisen tason, näyttelijä tavoittaa jotain oleellista siitä, miten juuri tämän läsnä olevan ryhmän sosiaalisissa suhteissa ja ryhmäprosessissa ilmenee juuri kerrotun tarinan ydinteema. ”Mitä tämä kertoo tästä ryhmästä? Miksi juuri tämä tarina kerrotaan juuri nyt?” ovat kysymyksiä, jotka näyttelijä nostaa esille – ei vastatakseen niihin välttämättä suinkaan itse, vaan heijastaakseen kysymykset yleisölle.

Kun aiemmilla tasoilla on nähty, miten tarina ilmenee yksilön elämässä ja tässä yhteiskunnassa nykypäivänä, mennään tällä kolmannella tasolla askel vielä syvemmälle; näyttämölle astuu näyttelijä, joka tuo esille tarinankertojan tarinan pohjalta jotain sellaista, jonka koko ryhmä voi tunnistaa itsessään! – ja myös toisissaan! – ja suhteissaan! Eli kun kertoja on tullut vapaaehtoisesti kertojan tuolille ja kertonut tarinansa haluten näin ilmaista halunsa ja suostumuksensa sen näkemiseen ja näyttämiseen, niin tällä tasolla yleisö tahtomattaankin näkee näyttämöllä jotain sellaista, mikä on totta ja ajankohtaista heidän suhteissaan!

Yleisö ei ole ollut tarinaa kertomassa, mutta joutuu/saa olla yleisönä katsomassa itseään peilistä. Tästä peilistä voi näkyä jotain sellaista, mikä on parantavaa ja helpottavaa, mutta myös jotain sellaista, mikä voi olla ahdistavaa ja jota ryhmä ei ole juuri tässä tilanteessa halukas kohtaamaan. Tässä on tämän tason intiimiyden ja hienovaraisuuden tarpeen ydin, olla peilinä juuri tälle ryhmälle ja sen jokaiselle jäsenelle.

Yhteisöllisellä tasolla oli yleisön joukossa turvallisempaa katsoa näyttämöllä tapahtuvaa, koska se koski ihmistä ”yleisesti” yhteiskuntamme jäsenenä. Mutta tämä kolmas taso tulee iholle. Kun yleisössä katson vieressäni istuvaa, tiedän, että hän näki mitä minäkin näin. Ja tiedän, että se mitä molemmat näimme on totta. Ja tiedän, että hän tietää, että minäkin tiedän. Ja molemmat tiedämme, että tästä asiasta emme ole puhuneet, vaikka olisi hyvä puhua / tai tiedämme, että tästä asiasta olemme juuri puhuneet ja siitä voisi puhua ehkä lisää...

Koulutusjaksoimme päätöspäivän neljän tason esitysten ryhmän tasot etenivät Merjan arkailevista kysymyksistä ”uskaltaisinko kertoa? Mitähän ne ajattelee?” Sinikan maorilaulun mukaiseen välähdykseen turvallisen ryhmän mahdollistamasta kasvusta, spontaanisuudesta, luovuudesta ja kuulluksi tulemisesta ”kun kaikkien äänet tulevat kuulluiksi” Kaijan sanoihin: ”Olen saanut teiltä paljon enemmän kuin olen voinut antaa”.

Peiliin katsomisen kokemus voi olla osallistujille miellyttävä tai epämiellyttävä. Näkyväksi tekemisen aikaansaama hämmennys voi kuitenkin sysätä keskustelua hyvällä tavalla alkuun tai eteenpäin. Lämmöllä ja armeliaisuudella toteutetun kolmannen tason näkeminen voi olla vapauttavaa, katarttista ja ryhmää uudistavaa ja energisoivaa. Samalla se on tarinankertojalle viesti siitä, että tässä ryhmässä et ole kokemuksinesi yksin, vaan samoja tunteita elää koko ryhmässä. Kertojan kokemus yhteisöllisyydestä ja kuulumisesta tähän ryhmään voi vahvistua ja hän voi erityisellä tavalla tuntea antavansa lahjan koko ryhmälleen juuri tämän tason kautta.

Käyttämäni esimerkit näiden tasojen kuvauksissa eivät siis ole tavanomaisesta tarinateatteriesityksestä, eivätkä pohjaudu kerrottuun tarinankertojan tarinaan vaan viikon aikana tehtyihin psykodraamoihin. Esitystilanne oli myös sikäli erityinen, että ko. päähenkilö oli itse näyttelijänä eikä istumassa ohjaajan vieressä. Lisäksi meillä oli ollut hieman aikaa suunnitella tekemistämme ennen esityksiä. Silti niiden voidaan nähdä tuovan esille jotain oleellista ryhmän prosessista.

Ryhmän tason esitykset tuovat esille kysymyksiä siitä, kuinka paljon tälle ryhmälle voi avautua, kuinka turvallinen tämä ryhmä on. Tulee esille kokemus siitä, että avautumalla voi antaa muille paljon ja samalla saada itselleen paljon.

Mielestäni tulee myös esille se, että tämä ryhmä ja ohjaajat ovat olleet ja ovat varsin hyväksyviä ja sallivia; on saanut olla itselleen sopivalla tavalla mukana. Tämän terapeutin koulutusryhmän – millaiseksi sen miellän – työskentely vuoroin draaman, taiteen, terapian, opiskelun, koulutuksen ja teorian kerroksilla ja rituaaleja, spontaanisuutta ja luovuutta kunnioittaen, on mahdollistanut osallistujille myös oman mielensä ja ryhmäilmiöiden tutkimisen ja jäsentämisen sekä omien selviytymiskeinojensa tutkimisen. Osallistujien aikuisuutta ja vastuullisuutta on kunnioitettu ja sallittu myös regressiivisyyttä.

*On laulettu, leikitty, itketty, naurettu;
syöty, uitu, juotu ja saunottu..
Ei lyöty, ei naitu, ei pilkattu, solvattu,
vaan kerrottu, kuunneltu, näytetty, katsottu.*

Nyt kun koulutus on päättymässä ja juuri tämä jakso on loppuillaan, tulee näyttävästi esille Kaijan suulla esitetty kysymys ”Paljonko olen velkaa?” ja paradoksaalinen arkkityyppinen ääneen sanomaton vastaus: ”mitä enemmän annat, sitä enemmän saat – mitä enemmän olet ottanut vastaan, sitä enemmän olet antanut meidän antaa. Älkäämme olko velkaa, olkaamme kiitollisia; velka (myös kiitollisuudenvelka) sitoo, kiitollisuus vapauttaa.”

On mielenkiintoista, että kaikki kolme vertaisryhmäämme valitsivat juuri neljän tason menetelmän annetuista vaihtoehtoista. Muita vaihtoehtoja olisi ollut yksilön ydinprosessin näyttämölistäminen, jonkin kohdan taiteellinen voimistaminen tai koko tarinan kertominen ja esittäminen. Saattaa olla niin, että neljän tason valintaan vaikutti ryhmämme yhteisöllisyyden kokemus ja myös se, että sen kautta jokainen sai myös oman tilan ja ajan näyttämöllä. Se mahdollisti olemisen yksin ja yhdessä – mikä ilmiönä tuntuisi ymmärrettävältä, elettiinhan jakson viimeisiä tunteja ja oltiin jo irtautumassa

On myös mielenkiintoista, miten juuri nämä draamat tulivat valituiksi tämän tarinallisen työstämisen kohteiksi – ja kuinka valittujen esitysten teemat olivat niin yhdenmukaisia. Myös pienryhmiemme esiintymisjärjestys ja kaikkien kolmen esityksen muodostama kollektiivinen tarina on hyvin puhutteleva ja tätä ryhmäämme kuvaava. Samalla tapahtuma on luonnollisesti vahvistus neljän tason menetelmän toimivuudesta.

4. ARKKITYYPPIINEN TASO

Arkkityyppinen taso tuo esille sen, kuinka tarinankertojan kokemukset ovat universaaleja, yleisinhimillisiä, kautta aikakausien olleita ja ihmisluonteeseen kuuluvia. Kun aluksi tarinankertoja tuli nähdyksi ja hyväksytyksi ja ymmärretyksi yksilönä, sitten nyky-yhteiskunnassa, sitten paikalla olevan ryhmän jäsenenä, niin tässä arkkityyppisessä tasossa hän voi liittää kokemuksensa koko ihmiskunnan ilmiöihin. Se voi tarjota kokemuksen, että on osa tätä maailmankaikkeutta. Se, että voi nähdä itsensä osana koko ihmiskuntaa, voi olla kokemuksena äärimmäisen helpottava ja voimaannuttava. Voi tulla välähdyksenomainen ja syvälinen kokemus siitä, että voi yhtä aikaa tuntea itsensä hyvin pieneksi ja suureksi. Tällainen kokemus voi olla ehkä jotain sellaista mitä myös valaistumiseksi joskus kutsutaan.

Arkkityyppisen tason mahdollistama asettuminen osaksi ikäaikaista maailmankaikkeutta voi antaa kertojan kokemuksille uudenlaiset mittasuhteet. Ylivoimaisilta ja mahdottomaltakin tuntuvat asiat ja ilmiöt suhteutuvat koko elämän kirjoon, joka maapallolla on aikojen saatossa näyttäytynyt, ja sen myötä niiden merkitys voi muuttua kertojan mielessä.

Tässä ”ajattomuudessa ja kaikkiin aikakausiin kuulumisessa” tulee esille arkkityyppisen tason eräs erityispiirre; näennäisten vastakohtien ykseys. Se mikä on ajatonta on samalla kaikkiin aikakausiin kuuluvaa. Sanotaan, että ”antaessaan saa, kadottaessaan löytää”, ”rauhaa edeltää sota ja sovintoa riita” ja ”elämä on paradoksi”. Arkkityyppinen taso on lohdutuksen, riemun ja oivalluksen mahdollistava näyttämöllinen tapahtuma sekä tarinankertojalle että myös yleisölle.

Termi **arkkityyppi** on perinteisesti tarkoittanut hahmon, asian tai käsitteen alkumuotoa ja mallia. Arkkityypit ovat kaikille ihmisille yhteisiä, alitajuisia sielunsisältöjä, jotka ilmenevät myyteissä, taruissa ja uskonnoissa (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Arkkityyppi>). Sveitsiläinen psykiatri ja psykoanalyttikko Carl Jung (1875 – 1961) kehitti arkkityypin käsitettä, jolla hän tarkoitti piilotajuisia teemoja, jotka ilmenevät psyydessä luonnostaan. Jung näki arkkityypit yleismaailmallisina ajatuksina, joissa menneiden sukupolvien kokemuserintö esiintyy tiivistyneessä muodossa. Jungin mukaan arkkityypin käsitettä on mahdoton selittää kokonaan, koska emme koskaan pysty täysin saavuttamaan piilotajuntaamme (Hocney 2001,64, ref. Lehtonen 2007,21). Jungin teorian keskeisimmät arkkityypit ovat *Itse*, *Varjo* sekä *Anima* (miehen piilotajunnan naiskuva) ja *Animus* (naisen piilotajunnan mieskuva).

Kuvaan Jungin psykologian perusteita ja arkkityyppejä tarkemmin tämän kirjoituksen liitteessä. Tässä totean vain lyhyesti, että kollektiivisesta tiedostamattomasta nousevilla arkkityypeillä on Jungin mukaan suuri vaikutus ihmisen toimintaan ja ajatteluun. Niillä on merkittävä rooli ihmisen psyykkisessä toiminnassa sillä ne edustavat vaistonvaraista tietoa ihmisen alkukantaisesta psyykestä; tietoisuuden todellisia, mutta näkymättömiä juuria.

*Koulutusjaksonme päätöspäivän ensimmäinen esitys päättyy Kaijamaijan lauluun:
”...voi minun kultani, voi minun lintuni, kunnet tule jo, kunnet tule jo.”*

Tämä laulu kertoo ihmisen ikiaikaisesta tarpeesta liittyä toisiin, tarpeesta tuntea olevansa tärkeä, hyväksyty ja rakastettu. Se on laulu rakkauden kaipuusta ja samalla laulun ”lintu” on sieluolemuksen, vapauden ja eroottisen naisen symboli. Laulu tuo esille Jungin teorioiden arkkityyppisen kuvan tuntevasta, rakkaudenkaipuisesta, herkstä naisesta, joka odottaa ja ikävöi sankariaan (prinssiään). Nainen ei lähde itse liikkeelle aktiivisesti etsimään tai hakemaan kultaansa kartanosta, vaan arkkityyppiselle naiselle ominaisella tavalla hän odottaa ja on valmis vastaanottamaan. Samalla kun nainen kaipaa prinssiään, hän luonnollisesti kaipaa oman eroottisuutensa, seksuaalisuutensa, ja sielunsa vapautumista, oman itsensä toteuttamista.

Jungin (http://www.uta.fi/laitokset/psyk/opiskelu/opetus/opetusmateriaalia/perpsy_2003/miniater...) mukaan arkkityyppien vaikutukset alkavat näkyä vasta myöhään ihmisen kehityksessä. **Minä** lähestyy arkkityyppiä saavuttamatta sitä kuitenkaan koskaan. Tätä prosessia voidaan kuvata minän toteutumisenä. Jung nimittää **individualisaatioksi**, yksilöllistymiseksi, sitä prosessia, jossa persoonallisuuden eri alueet kehittyvät tasapainoisesti. Jos kehitys ei etene tasapainoisesti, saattaa jokin alue (esim. naisessa miehisuus, miehessä naisellisuus) jäädä jälkeen muista ja näin persoonallisuuden integraatio, eheytyminen ei ole mahdollista.

Koulutusjaksonme päätöspäivän keskimäinen esitys päättyy Riitan sanoihin: ”Mitä olisi syntynä joutsenena ankanpoikasten pesään? Mitä olisi tulla rakastetuksi ja tuntea kuuluvansa joukkoon, ojentaa siipensä täyteen mittaansa?”

Sen lisäksi, että tämä Riitan kerronta on arkkityyppisen tason kuvaus ko. tarinasta, tulee tässäkin esille myös se, että jokaisessa esityksen osassakin voi nähdä nämä neljä tasoa (!), eli jokainen näistä 12 esityksestä on oma tarinansa. Tässä koulutusryhmässä ja erityisesti näillä Rautalammin jaksoilla on voinut saada hyväksyntää ja tulla kuulluksi ja nähdyksi. Täällä on saanut levittää siipensä ja kokea turvallisuutta. Jakson päättyessä on väistämättä mielessä myös se, miten käy kun palaa arkiseen maailmaan työn ja perheensä luo. Mitä ja miten täällä koettua voi siirtää omaan elämään – ”saada potentiaalinsa käyttöön, nousta lentoon ja toteuttaa itseään”. Kuinka voin arjessakin uskaltaa hypätä sillalta elämän virtaan ja luottaa, että vesi kantaa? Uskallanko heittäytyä virran vietäväksi, jaksanko tarvittaessa uida myös vastavirtaan?

Joutsenen syntyminen ankanpoikasten pesään liittyy satuun Rumasta Ankanpoikasesta, joutsenesta, joka vasta monen vastoinkäymisen ja koettelemuksen jälkeen tajuaa olevansa joutsen. Vihdoin se uskaltautuu lentoon ja pääsee kaltaistensa pariin ja kuulee (lasten suusta) olevansa kaunis. Satu symbolisoi vapautumista, äidin vallasta pääsemistä ja oman seksuaalisuuden hyväksymistä. Joutsen on myös Tuonelan lintu, aidon sieluolemuksen symboli (ks. mm. Moilanen 1997, 139-140).

Arkkityyppejä on lukematon määrä, eikä niiden tarkkaa määrää voi sanoa. Liitteessä kuvaan joitakin Jungin nimeämiä arkkityyppejä. Tärkein arkkityyppi on kuitenkin **Self**, joka on persoonallisuuden lopullinen ykseys. Tämän täydellisimmät henkilöitymät ovat Kristus ja Buddha, jotka molemmat tavoittelivat täydellisyyttä. Jumala-arkkityyppi edustaa tarveamme ymmärtää universumia ja antaa tapahtumille merkitys, jolloin kaikella on suuntansa ja tarkoituksensa ja elämä on mielekästä. (Boeree 2003)

Elämän päämäärä on Jungin mukaan toteuttaa ja oivaltaa Self. Arkkityyppinä se edustaa vastakkaisuuksia, joten jokaista persoonallisuuden puolta on ilmaistava tasavertaisesti. Näin yksilö on sekä mies- että naispuolinen, hyvä ja paha, tietoinen ja tiedostamaton, yksilö ja luomakunta olematta kuitenkaan kumpaakaan näistä. Jungin mukaan nuorena keskitytään enemmän egoon, mutta vanhempana keskitytään hieman syvemmin minään ja päästään lähemmäksi kaikkia ihmisiä, elämää ja jopa universumia. (emt)

Esityssarjamme Rautalammilla päättyy Hannan luomaan arkkityyppiseen kuvaan, joka johdonmukaisesti vastaa edellisissä tarinoissa esitettyihin kysymyksiin ja epäilyksiin omasta tärkeydestä ja rakastettavuudesta ja hyväksynnästä ja hyvyydestä. Tulee myös esille arkkityypeille ominainen vastakohtien liittyminen toisiinsa, ”viimeiset tulevat ensimmäisiksi ja ensimmäiset viimeisiksi”, jota Hanna ei kuitenkaan edes sano ääneen, mutta joka on aistittavissa ja koettavissa koko ryhmässä esityksen jälkeisessä arkkityyppisessä hiljaisuudessa ja pyhyyden ilmapiirissä:

Rautalammin koulutusjaksomme päätöspäivän viimeinen esitys päättyy Hannan kertomaan Raamatun tekstiin Matteuksen evankeliumin 20 luvun vertauksesta viinitarhan työmiehistä: ”Minä tahdon maksaa tälle viimeksi tulleelle saman kuin Sinulle, ja kai minä saan omallani tehdä mitä haluan? Katsotko sinä karsaasti sitä, että minä olen hyvä. (Raamatun tarina jatkuu vielä: ”Näin viimeiset tulevat ensimmäisiksi ja ensimmäiset viimeisiksi”).

Näin kaari sulkeutuu ja koulutusjakso päättyy. Vaikka äiti ei ymmärtänyt eikä osannut näyttää rakkauttaan, veljien kanssa piti kilpailla rakkaudesta ja taistella hyväksynnästä, tasavertainen kohtaaminen on ollut vaikeaa ja monesti on tuntenut jääneensä yksin ja olevansa huonompi tai vähempiarvoinen kuin muut, olemme (jumalamme silmissä) ihmisinä kuitenkin tasa-arvoisia ja hyväksytyjä.

Ihmisen ikiaikainen kaipuu toisen luo, kaipuu tulla hyväksytyksi ja rakastetuksi ja tuntea kuuluvansa joukkoon, kaipuu kasvaa itseksensä ja tulla oikeudenmukaisesti kohdelluksi piirtyy näyttämölle jaksomme päättyessä. Olemme saaneet omakohtaisen kokemuksen siitä, kuinka tärkeää on tulla kuulluksi ja nähdyksi omana itsenään – myös siipirikkoisena - maailmassa, jossa aikamme elämäntyylit ja sosiaaliset rakenteet tekevät jotkin ihmiset näkymättömiksi eikä heidän tarinoitaan kukaan kuule. Olemme saaneet kokemuksen tarinateatterin merkityksestä ja moninaisista soveltamismahdollisuuksista kohti maailmanrauhaa.

Pienen pieni metsänpeikko Lillilalli sai iltasadussani isältään ja äidiltään matkasauvaksi elämänohjeen: ”Ole hyvä itsellesi, sure surut surullasi, itke itkut itkullasi, naura naurut naurullasi”. Pohdiskelemassani neljän tason menetelmässä tarinankertoja tulee ensin kuulluksi, ymmärretyksi ja hyväksytyksi yksilöpsykologisesti, sitten hänen kokemuksensa liitetään nykymaailman yhteiskunnallisiin ilmiöihin, sitten paikalla olevan ryhmän sosiaalipsykologisiin ilmiöihin ja neljäs taso astuu näidenkin rajojen yli; ei olla enää ajassa eikä paikassa, vaan kyse on ihmisyyteen arkkityyppisesti kuuluvista ikiaikaisista ilmiöistä.

Esityksen jälkeen on tärkeää, että ohjaaja kysyy tarinankertojalta: ”Oliko tämä Sinun tarinasi”, kiitollisuudella, armeliaisuudella ja hienovaraisuudella. Tämä on tärkeää siksi, että näyttelijä voi olla estynyt löytämään kosketuspintaa kuulemaansa tarinaan

ja/tai tekemään sitä havaittavaksi esimerkiksi siitä syystä, että kertojan kokemus on liian lähellä näyttelijän sisäistä maailmaa (herättäen tunteita, ajattelua ja toimintakykyä lamaannuttavaa ahdistusta) tai liian kaukana siitä (vaikeuttaen eläytymistä ja kertojan ydinviestin tavoittamista).

Tämä on minun tarinani yhteisestä matkastamme. Tunnistatko Sinä siitä omaa tarinaasi?

Sateenkaarisiivin

Inössä lokakuun auringon laskiessa, voidakseen taas huomenna nousta, 2008

Juha

LÄHDELUETTELO

Aitolehti, S. (2008). Kaksoisminä, peili ja roolinvaihto. Teoksessa Aitolehti, Sirkku & Silvola, Kirsti (toim) (2008) Suhteiden näyttämöt – näkökulmia psykodraamaan. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Boeree, C. G. (2003). Personality theories. Carl Jung. 1875-1961. Saatavilla html-muodossa: [URL:http://www.ship.edu/~cgboeree/jung.html](http://www.ship.edu/~cgboeree/jung.html).

Budnik jr, P.P. (2005). The archetypical self of Jung. Artikkeliteoksessa: What is and what will be – intergrating spirituality and science. www.mtnmatth.com/whattrh/node112.html

Halonen, T., Hyttinen, T., Myllyselkä, P., Pennala, T., Simonen, H. (2002). Vertailussa Jung ja Bandura – persoonallisuusteoreettinen vertailu www.sampo2002.oulu.fi/persoonat/jungbandura.doc

Heikinheimo, J. (2002). Robotisoitumisesta, työuupumuksesta ja psykodraamasta. Thesis psykodraamaohjaajan tutkintoa varten.

<http://fi.wikipedia.org/wiki/Arkkityyppi>

http://www.uta.fi/laitokset/psyk/opiskelu/opetus/opetusmateriaalia/perpsy_2003/. Tampereen Yliopiston Psykologian laitoksen www-sivut

Jacobi, J. (1962). The psychology of C. G. Jung: an introduction with illustrations. (8. ed., 13. pr. 1979). New Haven, Conn.: Yale U. P., 1973

Jung, C. G. (1971). Psychology Types, volume 6 of the Collected works of C. G. Jung. Princeton University Press

Jung, C. G. (1968). Two Essays in Analytical Psychology, volume 7 of The Collected Works of C. G. Jung. Princeton University Press

Jung, C. G. (1971). The Archetypes and the Collective Unconscious, volume 9,1 of The Collected Works of C. G. Jung. Princeton University Press

Ketonen, P. (2006). Kohti morenolaista pedagogiikkaa. Kandidaatin tutkielma. Helsingin yliopisto, soveltavan kasvatustieteen laitos.

Lehtonen, T. (2007). Suomalaiset antisankarit. Suomalaisuusdiskurssi kolmessa 1980-luvun elokuvassa. Pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto. Kulttuurisen tutkimuksen laitos/Folkloristiikka

Lindqvist, M. (2002) Hyvä, paha ja pyhä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Moilanen, O. (1997) Totuus on unissa, saduissa ja tarinoissa. Unien, satujen ja tarinoiden tulkinnan opas. Kokkola.Tenon lepopaikka oy.

Niemistö, R. (2008). Roolit ja liittyminen. Teoksessa Aitolehti, Sirkku & Silvola, Kirsti (toim) 2008 Suhteiden näyttämöt – näkökulmia psykodraamaan. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

www.kasvunpaikka.fi . Yhtiön esite ja toiminnan kuvausta

Snider, C. (2008). A Brief Outline of Jungian Psychology with some Archetypal Images, Themes, and Symbols. Teoksessa Snider, C. (2008) The Stuff That Dreams Are Made On: A Jungian Interpretation of Literature. www.csulb.edu/~csnider/jungian.outline.html

Johdanto

Olen kirjoittanut tätä tekstiä elokuun puolivälistä alkaen lokakuun alkupuolelle saakka. Olen innostunut neljän tason menetelmästä ja sitä kautta arkkityypeistä ja Jungin psykologiasta, josta en tiennyt itse asiassa mitään ennen kuin ryhdyin tätä kirjoittamaan. Tämä on ollut kiehtova matka arkkityyppien äärelle ja tarjonnut riittävästi älyllistä voimistelua kun olen yrittänyt ymmärtää mitä Jungin ajoittain vaikeaselkoiset englanninkieliset sanayhdistelmät oikein suomeksi tarkoittavat. Otan mielelläni vastaan tähän tekstiin liittyviä tarkennuksia ja korjauksia. Toivon, että tästä on apua ja hyötyä Jungista ja arkkityypeistä kiinnostuneille ja kaikille, jotka ovat tekemisissä tarinateatterin ja erityisesti neljän tason menetelmän kanssa.

1. Jungin psykologiasta ja arkkityypeistä

Carl Gustav Jung (1875 – 1961) oli sveitsiläinen psykiatri ja psykoanalyytikko, joka toimi vuosisadan alussa Sigmund Freudin ehkä tärkeimpänä työtoverina ja liittolaisena. Jungin tutkimuksien oleellisena piirteenä oli, että ne koskettelivat jo alkuvaiheessa maailmankatsomuksellisia kysymyksiä ja psykologian suhdetta uskonnollisiin kysymyksiin. Hänellä oli paljon tietoa mytologiasta, uskonnoista ja filosofiasta, symbolismista ja alkemiasta. Hän matkusti paljon, käyden mm. Afrikassa, Intiassa ja Amerikassa ja tutustui uskontoihin niin idässä kuin lännessä. (Halonen, 2002, 1-8).

Jungin teorian mukaan ihmisellä on dynaaminen psyykkinen systeemi, jossa energiaa tuottavat vastakohtat lähestyvät toisiaan ikääntymisen myötä. Jungin **persoona** on **egon** ulospäin näkyvä kuori, joka on muotoutunut ympäristöön sopeutumisen myötä. Se on myös kompromissi egon yksilöllisyyden ja ympäristön vaatimusten välillä. Persoona sisältää ideaaliminän, ympäristön käsitykset yksilöstä sekä rajoittavat fyysiset ja psyykkiset tekijät. Kaikki kokemukset kulkevat egon kautta. Ympäristö Jungin teoriassa liittyy tietoisuuteen ajattelun, tuntemisen, aistimisen ja intuition kautta. Tietoinen mieli sopeuttaa egoa ympäristöön. (emt. 16)

Jungin mukaan helpoin tapa tutkia tiedostamattoman mekanisme ja sisältöä ovat unet, sillä ne koostuvat tietoisuudesta ja tiedostamattomasta. Unien lisäksi Jung pitää fantasioita ja visioita osoituksena tiedostamattoman ilmenemisestä. Jungin mukaan tiedostamatonta ei saada koskaan täysin tietoiseksi, jolloin psyykkisen elämän virta ei vaarannu ja se pysyy suurena energiavarastona. Persoonallisuus antaa meille työstettävää koko elämämme ajaksi (emt. 9).

1.1. Tietoisuuden tasot

Jung tarkoittaa *psykellä kaikkien psyykkisten prosessien, tietoisten ja tiedostamattomien, kokonaisuutta*. Ihmisen **ego** sijaitsee sekä tiedostetussa että tiedostamattomassa. Se muodostaa tietoisuuden keskuksen. Tietoisuus on vain hyvin pieni osa koko psyykeä. Jung määrittelee tietoisuuden toiminnaksi, joka ylläpitää psyykkisten sisältöjen suhdetta egoon. Kaikkien kokemustemme täytyy kulkea egon kautta, jotta ne tulisivat havaituiksi. Kokemukset, joita egomme ei aisti semmoisenaan ovat tiedostamattomia. Osa tiedostamattomista kokemuksista voi kohota myöhemmin tietoisuuteen. (Halonen, 2002, 4)

Tiedostamaton on vanhempi ilmiö kuin tietoisuus. Lapset syntyvät maailmaan tiedostamattomina ja kasvavat kohti tiedostavaa persoonallisuutta. Vietämme suurimman osan elämäämme tiedostamattomassa esimerkiksi nukkuen ja unelmoiden. Tiedostamaton voidaan jakaa **yksilölliseen** (yksilön unohtamat, torjutut, tukahdutetut ja alitajuisesti havaitut kokemukset) ja **kollektiiviseen** (koko ihmislajin tyypilliset reaktiot tiettyihin tilanteisiin kuten pelko ja vaara, sukupuolten, lasten ja vanhempien väliset suhteet sekä rakkaus ja viha).(emt, 4)

Kollektiivinen piilotajunta toimii syvän ymmärryksen ja **arkkityyppien** tyyssijana ja ilmenee uskonnoissa, myyteissä, saduissa, unissa, loitsuissa, sananlaskuissa, taiteessa jne. Arkkityypit voivat olla ihmisiä, eläimiä, antropomorfisia olentoja (kuten vampyyreja, jumalia ja jumalattaria), esineitä (esim. puu, talo, risti, mandala), abstrakteja käsitteitä (jotka on konkretisoitu mielikuvilla) ja malleja esim. sankarin matkasta (mm. Joseph Campbellin *Hero With a Thousand Faces*). (Snider, 2008, 1)

Keskeisin terapeutin käsite Jungin analyttisessä psykologiassa on **psyykkisen tasapainon saavuttamisen tarve**. Kun ihminen on esim. huolissaan, hän näkee arkkityyppisiä unia, jotka eivät tule vain hänen henkilökohtaisesta piilotajunnastaan vaan myös kollektiivisesta piilotajunnasta. Näiden unien tarkoitus on korjata hänen psyykinen epätasapainonsa. Samoin kuin unet, niin myös esim. kirjallisuus voi olla henkilökohtaista tai arkkityyppistä; Jung kutsuu ensin mainittua psykologiseksi (se saa alkunsa henkilökohtaisesta piilotajunnasta) ja jälkimmäistä visionääriseksi (se saa alkunsa kollektiivisesta piilotajunnasta). Visionäärinen kirjallisuus parantaa kollektiivista psyykkistä epätasapainoa. (emt. 2)

Jung nimittää **individualisaatioksi**, yksilöllistymiseksi, sitä prosessia, jossa persoonallisuuden eri alueet kehittyvät tasapainoisesti. Jos kehitys ei etene tasapainoisesti, saattaa jokin alue (esim. miehessä naisellisuus) jäädä heikommin kehittyneeksi ja tällöin persoonallisuuden integraatio, eheytyminen ja individualisaatio, ei ole mahdollista. Torjutut (esim. em. naiselliset piirteet) ilmenevät sitten unien ja fantasioiden avulla pyrkien näin nousemaan tietoisuuteen.(www.uta.fi, 2003)

Kollektiivinen piilotajunta on yhteinen kaikille ihmisroduille kaikkialla maailmassa. Psyykkisen terveyden ja eheyden kehittyminen tapahtuu siis yksilöllistymisprosessin kautta, joka on jokaiselle ihmiselle erilainen. Jungin mukaan yksilöllistymisprosessiin liittyy kuitenkin työskentely keskeisimpien arkkityyppien kanssa, joita ovat **varjo, anima/animus ja self**.

Tietoisuuden tasot ryhmittyvät seuraavasti (Snider, 2008, 2):

- A. Yksilöllinen (sisältää **egon, persoonan, asennetyypit** (introversio ja ekstraversio) ja **tietoisuuden perustoiminnot** (ajattelu, tunteminen, aistiminen ja intuitio))
- B. Perhe
- C. Heimo
- D. Kansakunta
- E. Maanosa (*large group*) (kuten Länsi, Aasia, Afrikka). Tämän tasoiset arkkityypit ovat hyvin samankaltaisia ko. alueelta tulevilla ihmisillä.
- F. Alkukantaiset esi-isät (*Primeval ancestors*). Tämä taso koskee koko ihmiskuntaa.
- G. Eläimelliset esi-isät (*Animal ancestors*) yleisesti. Tämä taso koskee kaikkea korkeamman tason elämää.
- H. Luomakunta, Elämä itse (*Central life, life itself*). ”*A spark from this fire ascends through all intervening levels into every living creature*” (Barbara Hannah 1991, ref. Snider, 2008, 2)

Barbara Hannah huomauttaa (Snider, 2008, 2), että kansakunnan eri kerrokset ja tasot eroavat huomattavasti sen suhteen, millaisia arkkityyppejä tulee esille – tästä johtuen erilaisten kansakuntien on vaikea ymmärtää toisiaan. Ainoastaan yksilöllinen ja perheen tasot ovat täysin tietoisuuden piirissä, vaikkakin niitäkin voi tulla haudatuksi yksilölliseen piilotajuntaan, pitkälti niin kuin Freud esitti.

1.2. Psyken luonne ja rakenne

Psykyssä on neljä perustoimintoa, jotka ryhmittyvät rationaaliseen ja irrationaaliseen toimintaan.

1. **Ajattelu**; ihminen yrittää ymmärtää ja sopeutua maailmaan havaintojen ja tiedon, rationaalisen ja loogisen ajattelun kautta, ajatellen mikä on totta ja mikä valhetta
2. **Tunteminen**; ihminen arvioi maailmaa miellyttävän/epämiellyttävän ja hyväksynnän/hylkäämisen sekä hyvän/pahan tuntemusten kautta
3. **Aistiminen**; ihminen saa tietoa maailmasta aistiensa avulla
4. **Intuitio**; ihminen havainnoi tiedostamattoman kautta, esimerkiksi havaitsee yleisen ilmapiirin

Kaksi ensin mainittua ovat rationaalisia toimintoja ja kaksi jälkimmäistä irrationaalisia. Irrationaaliset toiminnot operoivat pelkkien havaintojen avulla ilman, että ne tulkitsevat tai analysoivat niitä – päinvastoin kuin rationaaliset toiminnot. (Snider, 2008,1, Halonen 2002, 4)

Jungin mukaan jokaisessa ihmisessä löytyvät nämä kaikki neljä toimintoa, mutta jokaisella yksi toiminto on hallitseva ja vaikuttaa enemmän kuin muut käyttäytymisemme sosiaalisella, älyllisellä ja kulttuurisella tasolla. Dominoiva toiminto sijaitsee tietoisuudessa, heikoin toiminto tiedostamattomassa. Kaksi muuta toimintoa sijaitsevat osittain tietoisuudessa, osittain tiedostamattomassa. Ihmisen tulisi pyrkiä tiedostamaan myös heikompia ominaisuuksia itsessään, jotta voisi saavuttaa tasapainon. (Jacobi 1962, 13-21, ref. Halonen 2002, 5)

Hallitseva toimintotyyppi, johon ihminen kuuluu, kertoo hänen persoonastaan. Lisäksi siitä kertoo myös hänen asennetyyppinsä eli tapansa reagoida ulkoisiin ja sisäisiin kokemuksiin. Jung jakaa asenteet kahteen ryhmään: **ekstraversioon** ja **introversioon**. Ekstrovertti ihminen on positiivisessa suhteessa kohteeseen, introvertti negatiivisessa. Ekstroverttiä ihmistä ohjaavat hänen reagointimaailmassaan ulkoiset, yhteiset normit ja ajan henki. Introvertti ihminen sitä vastoin huomioi pikemminkin subjektiiviset tekijät ja hän sopeutuu usein huonosti ympäristöönsä.

Asennetyypimme on osa biologista rakennettamme ja se on havaittavissa toimintotyyppiä paremmin jo syntymästä lähtien. Jungin mukaan kaikissa ihmisissä on molempia asennetyyppejä; mikäli tietoisuus on ekstrovertti, tiedostamaton on introvertti. (Halonen 2002,5)

Jungin mukaan tiedostettu asennetyyppi säilyy siihen asti, kunnes yksilö joutuu tilanteeseen, jossa hänen yksipuolisuutensa estää häntä sopeutumasta todellisuuteen. Ihmisten väliset ristiriidat kumpuavat usein asennetyyppien yhteensopimattomuudesta; yksilö saattaa ärsyntyä, kun hän havaitsee toisessa ihmisessä ominaisuuksia, jotka hänessä itsessään ovat vain piilevinä. Ihmiset heijastavat toisiinsa omia piileviä piirteitään, kun heidän on vaikea myöntää, että ne ovat heissä itsessään. Ihmisen tulisi pikemminkin hyväksyä nämä puolet itsessään ja kehittää niitä; näin ihminen saavuttaa tasapainoisemman olon ja voi myös ymmärtää paremmin muita ihmisiä. (emt)

Elämänsä alkuvuosina yksilön tulisi löytää itselleen sopivin toiminto ja asenne, joilla hän voi parhaiten toimia maailmassa. Näiden kehityttyä yksilöä voi alkaa kehittämään muita toimintojaan ja toista asennetyyppeään. Lopullisena tavoitteena on, että yksilö onnistuu tiedostamaan ja kehittämään jollain tasolla kaikkia neljää toimintoa ja molempia asennetyyppejä. Tämä mahdollistaa yksilön tasapainon. (emt, 5-6)

Jungin mukaan ihmisen **persoona** on se osa egoa, joka on kääntynyt kohti ulkoista maailmaa. Persoona on muotoutunut ajan myötä kun yksilö on yrittänyt sopeutua ympäristöönsä. Se ei kuitenkaan ole sama asia kuin yksilöllisyys. Persoona on kompromissi yksilöllisyyden ja yhteiskunnallisten vaatimusten välillä. Persoona sisältää kolme osaa: ideaaliminä eli tavoite, jollainen yksilö haluaisi olla; ympäristön käsitys yksilöstä; ja kolmanneksi fyysiset ja psyykkiset tekijät, jotka rajoittavat ideaalin toteutumista. Näiden tulisi olla keskenään tasapainossa, jotta persoona voi toimia asianmukaisesti. Persoona sisältää muun muassa psyykkiset ominaisuutemme, sosiaalisen käyttäytymisen, ulkonäkömme, pukeutumismme ja eleemme. Jos yksilö on sopeutunut hyvin ympäristöönsä, persoona on vain ylimääräinen suojaava kuori, joka mahdollistaa luonnollisen käyttäytymisen ympäristön kanssa. Persoonalle ei pitäisi antaa niin suurta valtaa, että yksilöllisyys häviää ja jäljelle jää vain ulkokuori; ihminen saattaa esimerkiksi piiloutua tittelinsä taakse ja yksilöllisyys tukahtuu. (emt. 6-16)

1.3. Psyykkisten voimien lait

Jungille psyykkinen systeemi on koko ajan liikkeessä: psyykkinen energia virtaa. Hän kutsuu tätä psyykkistä energiaa **libidoksi**. Psyykkisen energian virtaus heijastuu psyyken erityisinä ilmiöinä: toiveina, tahtona, suorituksena, kiintymyksenä jne. Psyyken rakenne on näin Jungin mukaan dynaaminen, muuttuva. Psyykkinen energia määrittää suhteet psyyken eri elementtien välillä. Energian virtauksen häiriöistä seuraa patologisia ilmiöitä. (emt.7 – 8)

Psyykkinen energia syntyy vastakohtien olemassaolosta. Jung kutsuu tätä **vastakohtien periaatteeksi**. Hänen mukaansa esimerkiksi jokainen toive synnyttää välittömästi sen vastakohtan. Jos ihminen ajattelee jostain asiasta jotain hyvää, hänessä on väistämättä myös vastaava paha ajatus. Jungin **samanarvoisuuden periaatteen** mukaan energia, joka syntyy vastakkaisuudesta, jakaantuu tasan hyvän ja pahan välillä. Jos ihminen toteuttaa hyvän ajatuksen, hänen tulee tiedostaa myös paha ajatus itsessään, jottei energiavirta tukkeudu eikä kehity komplekseja. Jungin kolmannen periaatteen mukaan **vastakohdilla on taipumus lähentyä toisiaan ihmisen ikääntyessä**. Näin energian määrä laskee ja ihminen tiedostaa olevansa sekoitus hyvää ja paha. (Boeree, 2003)

Energian säilyvyyden lain mukaan energian määrä psyykkisessä systeemissä on vakio ja vain sen jakaantuminen vaihtelee. Esimerkiksi jos energian määrä tiedostamattomassa laskee, sen määrä tietoisuudessa vastaavasti nousee. Psyykkiset häiriöt aiheutuvat tämän teorian mukaan siitä, kun energiataso tietoisuudessa laskee ja vastaavasti tiedostamattomassa nousee aktivoiden tiedostamattoman sisällön: arkkityypit, tukahdutetut kokemukset ja muistot, kompleksit jne. Nämä tunkeutuvat tietoisuuteen aiheuttaen häiriöitä, neurooseja ja psykooseja. (Jacobi 1962, 55-56)

2. Arkkityypeistä

Jung kutsuu kollektiivisen tiedostamattoman sisältämää materiaalia **arkkityypeiksi**. Hän kutsuu niitä myös hallitseviksi, mielikuviksi, sekä mytologisiksi ja alkukuviksi. Arkkityyppi on ei-opittu tapa kokea asiat tietyllä tavalla. Arkkityypillä ei ole omaa muotoa, vaan se toimii ”organisoivana periaatteena” asioille, joita näemme tai teemme. Se toimii kuten vaisto Freudin teoriassa: alussa lapsi haluaa jotain syötävää tietämättä mitä sen pitäisi erityisesti olla. Kuitenkin vain tietyt ruoat kelpaavat ja tyydyttävät hänen tarpeensa. Ajan myötä tarpeet eriytyvät ja lapsi oppii vaatimaan esimerkiksi pannupitsaa kun hänen on nälkä (Boeree, 2003) tai haluaa ehdottomasti mennä syömään nepalilaiseen ravintolaan torstain ruokatunnilla(JH).

Jungin mukaan arkkityypeillä on suuri vaikutus ihmisen toimintaan ja ajatteluun. Unet, fantasiat ja visiot tuottavat hänen mukaansa materiaalia kollektiivisesta tiedostamattomasta. Niillä on merkittävä rooli ihmisen psyykkisessä toiminnassa, sillä ne edustavat tiettyä vaistonvaraista tietoa pimeästä, alkukantaisesta psyykestä; tietoisuuden todellisia mutta näkymättömiä juuria. Arkkityypit ovat tiedostamattoman keskuksia ja voimakenttiä ja ne ovat täysin hallintamme ulottumattomissa.(Snider, 2008, 1-8)

Arkkityypit ovat bipolarisia – ne sisältävät aina mahdollisuuden peruspiirteensä vastakohtaan. Näin arkkityyppi, joka yleensä mielletään negatiiviseksi, voi myös olla positiivinen (esim. **varjo**). Samoin **syntipukki** voi olla jossain yhteydessä myös **sankari**. (emt, 3)

2.1. Varjo, Anima/Animus ja Self

Yksilön individualisaation kannalta keskeisimmät arkkityypit ovat siis Varjo, Anima ja Animus sekä Self.

Varjo edustaa ihmisen pimeää puolta, sitä mikä ihmisessä on eläimellistä ja tuhoavaa. Varjo muistuttaa Freudin ”sen” käsitettä. Jungin mukaan (Moilanen 1997,72) varjo on se osa itseä, jota ei ole voinut hyväksyä näkyväksi, jota ei ole uskaltanut kokea. Siksi se on piilossa. Se on uhkaava, koska se pyrkii esille ilman, että ihminen tietäisi sille turvallista muotoa, naamiota. Sen voittamiseksi taiteilija joutuu luomaan jatkuvasti uutta. Tämä uhka on samalla viettelevä ja ihana Afrodite ja kaiken tuhoava kuolema.

Taiteilijat ovat yleensä (emt) oivaltaneet rakkauden ja kuoleman läheisen suhteen. Varjon viehätys ja uhka inspiroi mielikuvituksen. Täten sama uhka, kaiken tyhjyyden ja tarkoituksettomuuden tunne on osa masennusta, jossa yksinäisyys ja tyhjä, harmaa ahdistava varjomaailma ympäröi kaikkialla.

Martti Lindqvist (2002, 160 – 161) kirjoittaa: ”...varjoon liittyy jotain outoa, pelottavaa ja raskasta.../ Varjo on meidän rajamme, kohtalomme ja resurssimme. Varjo on monessa suhteessa

myös meihin kuuluvan toisen valepuku. Varjoni näkyy minussa aukkona, josta etsin sitä, mitä en tiedä kadottaneeni. Se on minussa olevaa tiedostamatonta, jonka seuraukset näen, mutta jonka pohjaa en koskaan suoraan tavoita. Ennen kaikkea toiset ihmiset kantavat yhä uudelleen minun varjoni minun eteeni. Esimerkiksi ohjatessani ryhmädynaamista työskentelyä käy lähes aina niin, että jossain vaiheessa joku ryhmäläisistä ottaa esiin asian, joka on minulle sillä hetkellä vaikein, ristiriitaisin ja eniten kesken - ilman että hänellä olisi aavistustakaan siitä, mitä tuo asia minulle merkitsee.../... En keksi sille muuta selitystä kuin sen, että ryhmä on yhteydessä minun tietoisuuteeni – kuitenkin tietämättä, keneen liittyvää tietoisuutta se on. Ryhmä käyttää minua varjonaan omien asioittensa työstössä. Vastaavasti ohjaaja on rinnakkaisprosessissa ryhmänsä kanssa oman varjonsa kautta...”

Lindqvist (emt) jatkaa vielä: ”Yksi puoli varjosta liittyy piilotajunnan alueeseen. Yleensä siihen saadaan yhteys vain epäsuorasti sisäisten ristiriitojen, ylläkkeiden ja unien kautta. Unen maailmassa kuljen mielikuvissa ja tapahtumissa, jotka ovat outoja. Ne vaikuttavat voimakkaasti ja pitävät joskus aikaa maagisella tavalla vallassaan, vaikka niitä ei ymmärtäisikään.” Moilanen (1997, 31) toteaa, että ”unet tekevät jatkuvasti uusia tarinoita kohtaamattomista asioista. Tarinaa tehdessään uni hyödyntää kollektiivista kansanperinnettä. Se sijoittaa oman draamansa näytelmänsä kollektiiviseen draamaan ja katsoo niitä sen sisällä. Minun traumani on ollut muidenkin trauma, löydän itseni jumalten ja sankarien joukosta kun kykenen kohtaamaan itsessä olevaa mennyttä. Oma draama vapautuu helpommin symbolisen katsomisen kautta. Siksi trauma katsotaan elävien henkien hahmossa./...Sadut ja tarinat tekevät meille maailman miellyttävämmäksi paikaksi elää. Ne antavat samalla maailman ja elämän salaisuuksista aidomman ja paljastavamman kuvan kuin tieteet. Elämän syvin totuus on unissa, saduissa ja tarinoissa”.

Käsitteillä **Anima ja Animus** Jung korostaa sitä, että sekä miehissä että naisissa on kummassakin feminiinisiä ja maskuliinisia piirteitä ja taipumuksia. Miehen naisellinen arkkityyppi on anima ja naisen miehekäs arkkityyppi on animus. Ne ovat sekä geneettisen että historiallisen perinnön tuotetta. Nämä arkkityypit ohjaavat ihmisen suhtautumista toiseen sukupuoleen. Ne toisaalta helpottavat hänen suhtautumistaan ja antavat rakentavia malleja, mutta saattavat aiheuttaa liiallista idealisointia(www.uta.fi., 2003).

Jung oli Freudin tapaan sitä mieltä, että olemme luonnostaan psyykkisesti biseksuaaleja ja vasta yhteiskunta muovaa meistä miehiä ja naisia. Naisiin ja miehiin kohdistuvat erilaiset odotukset johtuvat erilaisista rooleista suvun jatkamisessa. Tästä johtuu, että vielä tänäkin päivänä naisten oletetaan olevan hoivaavia ja vähemmän aggressiivisiä, kun miesten puolestaan odotetaan olevan vahvoja ja vähemmän emotionaalisia. Jung ajatteli näiden odotusten merkitsevän sitä, että kehitämme vain puolta potentiaalistamme.(Halonen 2002, 9)

Anima ja Animus eivät voi olla ilman toisiaan. Tarinat kuvaavat tätä miehen ja naisen toisensa löytämisellä, useimmiten prinssin tai prinsessan kanssa naimisiin menona. Hahmot kietoutuvat toisiinsa ikuisena leikkinä - toisen kasvaessa ja tullessa esille, toinen piiloutuu. Kyseessä on ikuinen eroottinen leikki, jota mystikko Jakob Böhme aikanaan kuvasi Jumalan leikiksi. (Moilanen 1997, 29)

Useimmat ihmiset ovat käytännössä pelkojensa takia lukinneet sekä mies- että naisolemuksensa johonkin kiinteään kaavaan tai malliin. Niihin on laitettu häpeää ja kieltoja, velvollisuuksia ja vapauksia. Olennaista on, että tällöin ihmisistä tulee epämuodostuneita (emt. 43). Naisessa saattaa olla sisällä jäykkä miesolemus, joka lukitsee naisen hiljaisuuden ja vapauden. Samoin miehen olemusta voivat rikkoa vääristyneet mies- ja naiskuvat.

Naisen ja miehen arkkityyppien perusluonteet ovat toisilleen vastakkaiset. Nainen on olemukseltaan vastaanottavaa, kuulevaa hiljaisuutta ja rauhaa. Sen peruselementtejä ovat vesi ja maa. Miehen olemuksen perusasioita ovat taas aktiivisuus, liikkeellä olo, uuden etsiminen ja yleensä tekeminen. (emt.43) Animian ruumiillistumana pidetään nuorta, intuitiivista ja spontaania tyttöä, johon liitetään syvä emotionaalisuus. Animus ruumiillistuu usein vanhaksi viisaaksi mieheksi, joka on taipuvainen rationaalisuuteen ja loogisuuteen (Halonen 2002, 9-10)

Anima ja Animus ovat arkkityyppejä, jonka kautta yksilö kommunikoi kollektiivisen tiedostamattoman kanssa. Ne ovat myös arkkityyppejä jotka liittyvät paljolti rakkauselämäämme. Kreikkalaisen myytin mukaan Jumala otti toisen puolistamme ja tämän vuoksi etsimme aina kadotettua puoltamme vastakkaisen sukupuolen edustajista. Kun rakastumme ensi silmäyksellä, olemme löytäneet jonkun, joka ”täyttää” anima tai animus arkkityypin erityisen hyvin. (emt. 10)

Self on Jungin mukaan ihmisen egoa laajempi kokonaisuus. Selfin käsite on Jungin kirjallisuudessa ja teorioissa hyvin mielenkiintoinen mutta vaikeasti hahmotettavissa. Jung kirjoittaa itse: ”Empiirisenä käsitteenä Self tarkoittaa monia psyykkisiä ilmiöitä. Se merkitsee persoonallisuuden kokonaisuuden ykseyttä, se on transsendenttinen (*yliaistillinen, erillään maailmasta oleva/JH*) käsite ja edellyttää tiedostamattoman olemassaolon empiiristä perustaa. Siksi sitä voi kuvata vain osittain ja osa siitä jää käsityskykymme rajallisuuden vuoksi tavoittamattomaksi.” (Jung 19..., 789, ref. Budnik 2005, 1) (*vapaa suomennos JH*)

”As an empirical concept, the self designates the whole range of psychic phenomena in man. It expresses the unity of the personality as a whole. ...it is a transcendental concept, for it presupposes the existence of unconscious factors on empirical grounds and thus characterizes an entity that can be described only in part, but for the other part, remains at present unknowable and illimitable”(Jung 19..., 789).

Huom. Tämän osion lähteinä olen käyttänyt kaikkia käytössäni olevia lähteitä, enkä ole merkinnyt lähteitä em. lukuunottamatta erikseen lauseiden ja kappaleiden loppuun, koska tekstiini liittyy niin paljon omaa muokkaustani. Näin ollen teksti voi sisältää myös käsitteiden ja teorian väärinymmärryksiä.

Self ei koostu ainoastaan tietoisesta psyykestä vaan siihen kuuluu myös piilotajuinen psyyke. Self on järjestyksen arkkityyppi ja psyyken kokonaisuuden keskus ja se yhdistää sen eri osia. Self pitää järjestelmät koossa ja antaa persoonallisuudelle sen ykseyden, tasapainon ja pysyvyyden. Self on samalla päämäärä, johon ihmiset pyrkivät mutta jonka he harvoin saavuttavat. Jungin kuvaama individualisaatio on ihmisen kehitykseen liittyvä prosessi, jossa minä kehittyy iän myötä kohti arkkityypistä selfiä, jossa vastakohtat yhtyvät ja vastakkaisista arkkityypeistä tulee eheä kokonaisuus. Prosessia voi myös kuvata itsen etsimiseksi tai löytämiseksi tai prosessiksi tulla siksi mitä jo on (vrt. www.kasvunpaikka.fi , yrityksen esite). Tätä ideaaltilaa ei voi kuitenkaan koskaan täysin saavuttaa vaikka Jungin mukaan **elämän päämäärä on oivaltaa self**.

Psyyken energia tulee kuitenkin siitä ristiriidasta, mikä on tietoisesta ja tiedostamattoman välillä. Jos kaikki tiedostamaton tulisi tietoiseksi – ihminen oivaltaisi selfinsä – energia myös lakkaisi kun ei olisi vastakkaisuuksia ja tällöin ihminen lakkaisi toimimasta. Jungin mukaan persoonallisuuden täydellisyys saavutetaan vasta kuolemassa.

Kehityksensä ja individualisaatioprosessin myötä ihminen tulee kuitenkin tietoisemmaksi omasta tiedostamattomastaan ja alitajunnasta osa voi tulla tietoisuuden hallintaan. Tämä laajentaa ihmisen Selfin tuntemista. Jungin mukaan (Jung 1968, 405, ref. Budnik 2005, 2) tälle laajentumiselle ei ole

rajoja, tai jos asetamme sille rajoja, niin ne rajat ovat mielivaltaisia. Kapeasta minäkäsityksestämme ”*minä nyt*” kaiken kattavaan henkisen tietoisuuden kehitykseen on valtavan pitkä matka ja se voi sisältää suunnattoman paljon mahdollisuuksia siitä mitä self on laajemmassa kontekstissa kehittyvässä universumissa. Selfin tuntemisen laajentuminen johtaa siihen, että ihminen voi kokea olevansa sekä hyvä että paha, tunnistaa varjojansa, omaa miehisyyttään ja feminiinisyyttään jne. ja tulla lähemmäksi tilaa, jossa on sekä yksilö että luomakunta yhdessä olematta kuitenkaan kumpaakaan näistä.

Jungin mukaan nuorena ihminen keskittyy enemmän egoon, mutta vanhempana keskitytään usein syvemmin minään ja päästään lähemmäksi kaikkia ihmisiä, elämää ja universumia. Jeesus ja Budha ovat esimerkkejä historiallisista henkilöistä, joiden sanotaan saavuttaneen self.

Selfin symbolisia hahmoja ovat eri lähteiden mukaan mm. symmetriset kuviot, mandala, isä ja poika, kuningas ja kuningatar, jumala ja jumalatar, hermafrodiitti, lohikäärme, leijona, käärme, karhu, hämähäkki, kovakuoriainen, lootus, ruusu, Graalin malja, viisasten kivi, ”the Self is the God within us”.

Mandala on Jungin mukaan (Jung 1971, 634, ref. Budnik 2005,1) kaikissa kulttuureissa Selfin symboli. Mandaloiden teema on ounastus persoonallisuuden keskuksesta, psyyken keskipisteestä, johon kaikki on suhteessa ja joka pitää kaiken järjestyksessä ja joka on energian lähde. Keskipisteen energia ilmentää melkein vastustamatonta pakkoa, tarvetta ja vaatimusta tulla siksi mitä on, aivan niin kuin jokainen organismi on pakotettu olosuhteista riippumatta siihen muotoon mikä on sille luonteenomaista. Vaikka tämä keskus (Self) edustaa kaikkein sisimmäistä, sitä ympäröi reuna-alue, joka sisältää kaiken mikä kuuluu Selfiin – parittaiset vastakohtat, jotka muodostavat kokonaisuuden.

Tämä kokonaisuus sisältää ennen kaikkea tietoisuuden, sitten yksilöllisen alitajunnan ja lopulta määrittelemättömän laajan kollektiivisen alitajunnan, jonka arkkityypit ovat yhteisiä koko ihmiskunnalle. Tietty määrä niistä sisältyy kuitenkin pysyvästi tai tilapäisesti yksilön persoonallisuuteen ja tämän yhteyden kautta persoonallisuus saavuttaa yksilöllisen leiman, kuten varjon sekä animan ja animuksen ym. arkkityyppejä. (emt)

Näin Self on siis toisaalta hyvin yksinkertainen, toisaalta hyvin monimuotoinen käsite, ”a conglomerate soul” (*”monialainen yhdistelmäsielu”*), toteaa Jung (emt) intialaisella käsitteellä ilmaistuna. (Budnic 2005, 1)

2.2. Arkkityypiset henkilöhahmot

Arkkityypisiä hahmoja on lukematon määrä, eikä niitä siksi voi kattavasti luetella. Mainitsen tässä kuitenkin joitakin käyttäen pääasiallisena lähteenä Clifton Sniderin artikkelia ”*The brief Outline of Jungian Psychology with some Archetypal Images, Themes and Symbols*” joka on osa hänen teostaan *The Stuff That Dreams Are Made Of: A Jungian Interpretation of Literature*. Artikkelin löydettävissä englanniksi osoitteessa www.csulb.edu/~csnider/jungian.outline.html .

Sankari. Sankarin äiti on perinteisesti neitsyt ja sankarin hedelmöityksen olosuhteet ovat epätavalliset. Usein hänen syntyessään hänet on yritetty tappaa mutta sitten hän on kuitenkin päätynyt kasvattivanhempien hoitoon. Hänen lapsuudestaan tiedetään vähän tai ei mitään. Saavutettuaan aikuisuuden hän palaa tulevaisuuden kuningaskuntaansa ja voitettuaan kuninkaan tai jonkin villieläimen hän menee naimisiin prinsessan kanssa. Hän hallitsee vakaasti (uneventfully)

mutta menettää myöhemmin jumalten suosion. Hänet karkotetaan kaupungista ja hän kohtaa mysteerisen kuoleman, usein vuoren huipulla.

Tästä sankaritarinasta on tietysti monia erilaisia versioita, erityisesti siitä, miten sankari syntyi ja kuolee. **Naispuolinen sankari** ei ole länsimaaisessa kulttuurissa kovin yleinen, mutta esimerkkejä sekä mies- että naissankareista on maailmanlaajuisesti, esim. Gilgamesh, Krishna, Oidipus, Theseus, Dionysus, Orpheus, Diana, Mooses, Joosef, Elias, Jeesus, Neitsyt Maria, Robin Hood, jne., jne., monia muita.

Sankarilla on usein jonkinlainen **Avustaja**, ehkä **Vanha viisas mies** tai **Vanha viisas nainen**, joka opastaa häntä (tai johdattaa hänet harhaan) ja /tai **Kumppani**, joka voi olla hänelle **Kaksoisolento** (esim. David ja Jonatan). Kuten kaikki arkkityypit, niin myös kaksoisolento voi olla joko positiivinen tai negatiivinen. Kirjallisuudessa esiintyy myös kaksoisolentona **Tyhjäksi tekijä** (Foil), joka toimii sankarin vastakohtana.

Nykyaikaisempi muunnelma tälle arkkityypille on **antisankari**, joka esiintyy kirjallisuudessa monessa muodossa. Psykologinen selitys tämän arkkityypin ilmestymiselle viimeisten 200 vuoden aikana on Jungin **imago Dei**:ksi tai **Jumala-kuvaksi** (jälkeenä ihmissielussa kirkkoisien mukaan) kutsuman arkkityypin osittainen häviäminen. Kun tällainen mielikuva spontaanisti esiintyy unissa, fantasioissa, visioissa jne., niin psykologisesta näkökulmasta se symbolisoi Selffiä, psyyken kokonaisuutta. Tarve tällaiseen **imago Dei**:n tai **Suuremman tai korkeamman voiman** täyttämään henkiseen keskukseen näyttää olevan ihmiselle synnynnäinen ja sankarit ovat usein tämän arkkityypin ruumiillistumia, inkarnaatioita.

Syntipukki voi myös olla **sankari, hylkiö, sivullinen/ulkopuolinen** (outsider) tai **vaeltaja**. Syntipukki on **muukalaisen** (alien other) siittäjä. Syntipukki on usein eläin tai vielä useammin ihminen, jonka kuolemalla julkisessa tapahtumassa tai yhteisöstä karkottamisella sovitetaan joitakin syntejä. Antiikin aikakausina syntipukin uhraamisen uskottiin säilyttävän maan hedelmällisenä, joten syntipukki voi tässä mielessä olla myös eräänlainen sankari.

Syntipukkina pitäminen voi myös olla voimakkaasti henkilökohtaista vainoa, ahdistelua ja kiusaamista ihmisten taistellessa toisiaan vastaan. Syntipukkia käytetään oman tai kollektiivisen varjon projisoimiseen häneen tai ryhmään. Syntipukit nähdään muukalaisina. Kansakunnan sisällä syntipukeiksi joutuvat vähemmistön edustajat. Tällaisia vähemmistöjä voivat olla esim. ”harhaoppiset” (tarkoittaa uskonnolliset vähemmistöt), poliittinen oppositio ja kansalliset viholliset. Taistelu heitä vastaan on itse asiassa taistelua omia uskonnollisia epäilyksiä vastaan ja taistelua oman poliittisen aseman turvattomuutta ja oman kansallisen näkökulman yksipuolisuutta vastaan. Samoin homofobia; pelko, uhan kokeminen, vastenmielisyys, ennakkoluulot ja irrationaalinen viha keskenään samaa sukupuolta olevien henkilöiden seksuaalista vetovoimaa kohtaan, on itse asiassa omien seksuaalisten tunteitten kohtaamisen pelkoa. Rasismi, antisemitismi, seksismi (ja mitkä tahansa ennakkoluulot jotain vähemmistöryhmää kohtaan) liittyvät oman varjon projisoimiseen ja omien epämiellyttäviksi koettujen tunteitten ja ominaisuuksien kohtaamisen välttämiseen.

Piru ja **paholainen** ovat myös varjon ilmentymiä, pahan ruumiillistumia, jotka usein tarjoavat sankarille (tai myytin, runon tai tarinan päähenkilölle) maallisia tavaroita, ikuista nuoruutta, kauneutta, mainetta tai tietoa siitä, kuinka voi hallita sieluaan.

Hullu (fool) on myös kuva varjosta – se on hahmo, joka on pulassa **voiman/vallan** (power) puutteen vuoksi ja joka usein toimii **ahneuden** tai kohtuuttoman **maineen** halun ajamana (niin kuin

muutkin arkkityypit) ja joka siis projisoi riittämättömyyden tunteensa syntipukkiin. Nykyaikaiset esimerkit ulottuvat poliittisista johtajista, joilla on (ollut) todellista valtaa (kuten **Hitler** ja **Stalin** ja monet nykyiset johtajat eri puolilla maailmaa) joihinkin poliittisiin kommentaattoreihin (ei kaikkiin!), jotain vähemmistöä vastaan toimiviin ristiretkien ja liikkeiden johtajiin tai uskonnollisiin johtajiin, jotka eivät siedä **toisia** ja saavat taloudellista tai henkistä etua seuraajiltaan ahneutensa ja vallanhimonsa vuoksi.

Nämä **hullut** ja **petkuttajat** yleensä kärsivät psyykkisestä alemmuudentunnosta ("inflation"), he ovat alitajuisten arkkityyppisten voimien riivaamia, jotka ajavat heitä kompensoimaan psyykkistä splittiään vainoamalla toisia. Kun tällaisilla henkilöillä on todellista valtaa, on sanomattakin selvää, että he voivat aiheuttaa todellista harmia omalle kansalleen ja erityisesti niitä toisia kohtaan, joita he pitävät **vihollisina**. Moneen sotaan liittyy tämänkaltaista psykologiaa niiden osalta, jotka johtavat kansat sotaa toisiaan vastaan. **Sota** ja **rauha** ovat voimakkaita arkkityyppejä.

Hullu ei tietenkään aina ole negatiivinen arkkityyppi. Kohtuullisen hyväntahtoinen muoto hullusta on **klovni**, joka on tietoisempi petkuttajan ja temppujen tekijän piirteistään kuin hullu. Nauruhan voi olla hyvin parantavaa ja hoitavaa. Se, että julmuus on usein osa komediaa, kertoo tarpeestamme sijoittaa meissä oleva julmuuteen viettelevä varjomme itsemme ulkopuolelle. Klovni on julma tai kärsii julmuudesta meitä varten. **Petkuttaja** ja **temppujen tekijä** usein toimii tässä roolissa, sillä petkuttaja ja klovni ilmenevät tavallisesti samassa arkkityypissä.

* * *

Anima (miehen psyyken naisellinen puoli) voi saada monia muotoja pelkästään fyysistä piirteistä korkeimpiin henkisiin piirteisiin ja viisauteen asti. Anima voi olla **Kore** (äiti, impi, noita-akka), **Äiti-maa** (toteutumisen, yltäkylläisyyden ja hedelmällisyyden symboli, mutta kielteisenä myös suuren luokan tuhoa aikaansaava symboli), **kiusaaja** (tai kohtalotar), **uskoton vaimo tai kumppani**, **starcrossed rakastajatar** (jonka kanssa suhde on tuhoon tuomittu), **hylätty rakastajatar** jne.

Äiti ja lapsi yhdessä ja erikseen ovat myös voimakkaita arkkityyppejä, niin kuin **isä ja lapsikin**. Jungin mukaan **lapsi** merkitsee jotain, joka on kehittymässä kohti itsenäisyyttä. **Äiti** myönteisessä mielessä on hoitava, suojeleva ja rakastava; kielteisessä mielessä hoitoa, suojaa ja rakkautta antamaton. **Isä** on myös myönteisenä suojaava, ohjaava ja rakastava mutta kielteisenä tuhoava ja vahingoittava. Parhaimmillaan **äiti ja isä** toimivat lapsilleen opettajina ja esimerkkeinä rakkaudesta ja hyväksynnästä.

Arkkityyppisiä henkilöitä ovat myös **Oidipus** miehille ja **Elektra** naisille. Vaikka ne yleensä liitetään Freudin teorioihin, ne eivät ole yhteensopimattomia jungilaiseen teoriaan.

Animus (naisen psyyken maskuliininen puoli) voi myös saada monia muotoja puhtaasti fyysistä piirteistä korkeamman tason henkisiin piirteisiin ja viisauteen asti. Kun Jungin mukaan naisilla kokonaisuusien määrä on useimmiten kolme, on se miehillä neljä. **Animus** voi myös olla **kiusaaja** (ääriesimerkkinä **raiskaaja**), **kohtalo**, **uskoton aviomies tai kumppani**, **starcrossed rakastaja** (jonka kanssa suhde ei voi onnistua), **hylätty rakastaja** jne.

Kaksoisolento voi olla **puer aeternus** (ikuinen nuoruus) ja **senex** (vanha mies, usein **vanha viisas mies**) ja niiden naispuoliset vastineet **puella aeternus** ja **vanha viisas nainen**. Ne voivat muodostaa **Selfin** tähtikuvion (constellation), **eheyden ja kokonaisuuden** arkkityypin, aivan niin kuin anima ja animus voivat johtaa tällaiseen psyykkiseen eheyteen. Esimerkki **negatiivisesta**

kaksoisoleennosta ovat **vihamieliset veljekset** (esim. Kain ja Abel) ja usein lievemässä muodossa **kilpailevat sisarukset**.

Hermafrodiitti, joka yhdistää miehen ja naisen vastakkaiset puolet on myös psyykkisen eheyden ja kokonaisuuden symboli, samoin kuin **Androgyyni**, joka voi symbolisoida eheyttä ja **Selffiä**.

Petkuttaja (kujeilija, ilveilijä, temppujen tekijä, ”Trickster”) on varjo-arkkityypin yksi näkökulma, ainakin negatiivisten piirteiden osalta. Petkuttaja pettää usein leikkisästi, joskus kuitenkin kivuliaasti. Hyvin seksuaalisena arkkityypinä sillä on kyky vaihtaa sukupuolta. Esimerkkejä tästä arkkityypistä ovat mm. Saatana, Loki, kojootti ja korppi. Myös **vampyyri** on eräänlainen petkuttaja; se on kykenevä vaihtamaan muotoaan ja hahmoaan ja olemaan esim. lepakko, susi, hämähäkki, perhonen, sumu tai jopa heinäkorren palanen.

Välttämätön arkkityyppi on **parantaja** on se sitten henkinen hahmo (niin kuin **shamaani** tai **pappi**), fyysinen hahmo tai jopa psykoterapeutti. Valitettavasti apua etsivät ihmiset etsivät sitä joskus **puoskareilta**, jotka ovat hyvin pahanlaatuisia petkuttajia. Mutta koska ihmisen eheytyksen tarve on niin suuri, on puoskareistakin joskus apua.

Muita vahvoja arkkityyppejä ovat mm. **ripittäytyminen** ja **anteeksianto**.

Persoona, joka liittyy läheisesti tietoisuuden psykologiaan, voi myös olla arkkityyppi. Se on rooli, jota esitämme kokoajan. Kehityksellemme ja yksilöllistymisellemme on vahingollista, jos identifioidumme liian läheisesti tähän rooliin. Jos ego sisäistää persoonan antaman roolin, yksilö alkaa toteuttaa roolia tavalla, jossa hänen aidot tunteensa jäävät taka-alalle. Hän on kuin sätkynukke, jota yhteiskunnalliset voimat ohjaavat. Tällöin hän ei aidosti toteuta minäänsä. (vrt. myös Morenon rooliteoriaan, mm. Niemistö 2008, 38-39 ”Vastaavasti spontaanisuuden puute tai kypsymättömyys vie ihmisen toteuttamaan jäykästi ympäristön antamia rooleja” ja Heikinheimo 2002, 3 ”Moreno kutsuu kaavamaista ja mekanisoitunutta käyttäytymistä robotisoitumiseksi, joka johtaa ihmisen ihmisyyden ja inhimillisyyden menettämiseen. Robotisoituneena kosketus omiin tunteisiin katoaa ja ihminen menettää myös kykynsä asettua toisen asemaan.)

Myyteissä, kirjallisuudessa ja jokapäiväisessä elämässä on myös **taiteilijan** arkkityyppi. Jung jakaa kirjallisuuden ja kaiken taiteen ”psykologiseen” ja ”visionääriseen”. Edellinen on peräisin psykologiasta, jälkimmäinenkin voi olla, mutta sillä on myös universaali, siis arkkityyppinen merkitys, sillä se on kumpuaa kollektiivisesta alitajunnasta. Jung uskoo, että luovassa prosessissa on jotain feminiinistä, joka nousee alitajunnasta, ”Äitien valtakunnasta”. Luovaa prosessia ei voi pakottaa, sillä taide syntyy synnynnäisestä voimasta, joka valtaa ihmisen ja saa hänet toimimaan instrumenttina.

2.3. Arkkityypisiä käsitteitä ja teemoja

Platoninen ihanne on inspiraation lähde ja yksilön (tai myytin tai kirjallisuuden päähenkilön) henkinen ihanne. Se on pikemminkin älyllinen tai henkinen kuin fyysinen vetovoima.

Etsiminen voi olla todellisuudessa minkä tahansa hakemista, jonkin ylevän tai ei-ylevän, henkisen tai fyysisen, joka tapauksessa **päämäärällä** on suuri arvo etsijälle. Sitä kutsutaan myös **aarraitaksi, jota on vaikea saavuttaa**.

Tehtävä on jotain, mitä on tehtävä saavuttaakseen jotain arvokasta; sankarin tulee suoriutua tästä pelastaakseen kuningaskuntansa, voittaakseen prinsessan omakseen jne.

Aloittaminen pitää sisällään siirtymisen yhdestä elämänvaiheesta toiseen. Tyypillisesti kyse on nuoren henkilön elämästä, mutta kyse voi olla minkä ikäisestä tahansa. Kun puhutaan läpikäydystä **keski-ikäisen kriisistä**, on kyse myös tästä arkkityypistä.

Matka voi olla yhdistelmä näistä kaikista tai joistakin em. arkkityypeistä.

Individualisaatioprosessi on myös eräänlainen matka.

Laskeutuminen on siirtymistä olemisen korkeammalta tasolta matalammalle.

Hieros gamos (”pyhät häät”) tai **coniunctio** (konjunktio; ”ja” –sanaa vastaava looginen konnektiivi, tai sen avulla muodostettu yhdistetty väittämä: jos A on tosi B on tosi (fi.wiktionary.org/wiki/konjunktio)) voivat symbolisoida vastakohtien liittoa, jonka **Self** saavuttaa.

Kuolema ja uudelleensyntymä on kaikkein yleisin situationaalinen arkkityyppi. Kuolema ja uudelleensyntymä liittyy elämän ja luonnon kiertokulkuun. **Elämä** ja **kuolema** ovat myös kaikkien tunteita arkkityyppejä.

2.4. Arkkityypiset symbolit

Arkkityypisiä symboleja on todella niin paljon, ettei niitä voi kaikkia luetella (ja myös edellä mainitut arkkityypit ovat symbolisia). Tässä kuitenkin vielä joitakin lisää:

Mandala, ympyrä, joka usein on neliön sisällä voi symbolisoida **Selfin** kokonaisuutta ja eheyttä tai sen kaipuuta.

Valo/pimeys (tietoinen ja tiedostamaton), **vesi tai märkyys/kuivuus tai autiomaa, taivas/helvetti, puut, kallio, sora** (dirt), **kukat, kaikenlaiset eläimet (hyönteiset, linnut, kalat, nisäkkäät) jne., jne.** Esimerkiksi **linnut** usein symbolisoivat henkeä (esimerkiksi kyyhkysen pyhä henki), mutta voivat myös symbolisoida monia muitakin asioita, kuten esim. pelkoa ja tuhoa (Hitchcockin elokuvassa *Linnut*), rohkeutta, viisautta jne. Monille Amerikan intiaaneille kotka on erityisen pyhä symboli. **Petkuttaja**, kuten edellä oli puhetta, ilmestyy usein eläimen hahmossa niin kuin **vampyyrikin**.

Luola voi symbolisoida tiedostamatonta, niin kuin **vesistöt, metsä, yö ja kuu**. Nämä ovat usein myös **feminiinisiä symboleja**, niin kuin kontekstista riippuen kaikki mikä ympäröi tai ravitsee.

Myös **valo, taivas, aurinko, silmät** jne. voivat symbolisoida tietoisuutta. **Merimaisema** tai **meri** voivat symbolisoida monia asioita ja ne ovat voimakkaita symboleja, samoin kuin **maisema** sinällään.

Huolimatta siitä mitä Freud on sanonut, joskus sikari on juuri sikari, joskus se on fallinen symboli, niin kuin kontekstista riippuen monet muutkin esineet, joiden pituus on suurempi kuin leveys. Minkä tahansa em. arkkityypin merkitys riippuu siitä kontekstista missä se esiintyy, oli sitten kyse ihmisen unesta, elämästä, psyykestä tai myytistä, sadusta, taiteesta, kirjallisuudesta tai mistä tahansa. **Konteksti (yhteys) on elinvoimainen jos jokin todellinen merkitys voidaan liittää arkkityyppiin.** (Snider 2008, 7)

3. Suomalaisista kansallisista myyteistä

Haluan lopuksi mainita lyhyesti joitakin niistä kansallisista myyteistä ja arkkityypeistä, joita olen kohdannut lähdeaineistoa lukiessani ja nettiavaruudessa surffatessani. Hyvin kiinnostava teos on Olavi Moilasan (1997) kirjoittama teos: ”*Totuus on unissa, saduissa ja tarinoissa*”. Teoksessa hän kuvaa varsin laajasti piilotajuntaa ja tarinoiden, satujen, unien ja arkkityyppien maailmaa sekä kreikkalaisen jumaluustaruston hahmoja. Teoksessa on myös tiivistelmät ja tulkinnat n. 60 sadusta ja tarinasta. Suosittelen teosta tarinoista kiinnostuneille.

Neljän tason menetelmän arkkityyppisellä tasolla ollessani olen usein tuntenut tarvetta tietää suomalaisen kansanperinteen myyteistä ja arkkityyppisistä hahmoista paljon enemmän kuin tiedän. Tässäkään kirjoituksessani en nyt niihin paneudu, mutta toivottavasti vielä tulee aika, jolloin *Kalevala, Kanteletar, Seitsemän veljestä, Tuntematon sotilas, Täällä Pohjantähden alla* ja monet muuta klassiset teokset monine henkilöhahmoineen avautuvat minulle uudelleen. *Saarijärven Paavolla, Ryysyrannan Joosepilla ja Kahdeksalla surmanluodillakin* on varmasti annettavaa myös tarinateatterin näyttämöillä.

*Suomalainen sisu ja metsä,
suo, kuokka ja Jussi,
Suomi-neito ja Niskavuoren emäntä,
tuhansien järvien maa,
punainen mökki ja perunamaa,
kesämökki ja sauna,
sotakorvaukset,
jälleenrakentamisen aika,
suomalainen viinapää,
suomalainen uho ja muurahaiskeossa istujat
ja suomalainen hiljaisuus...*

*Nämä kaikki sopivat myös neljän tason näyttämölle.
Ja monet, monet muut...*

Ja meissä kaikissa on se Ruma Ankanpoikanen, joka elää syrjittynä itseinhon vallassa kunnes löytää sielunsa kauneuden. Meissä on se Tuhkimo, joka pitää siskoja ja veljiä paremmin kohdeltuina kuin itseään ja löytää rakkauden kautta oman paikkansa. Meissä on se Lumikki, joka hartaastikin toivottuna lapsena joutuu pitkään seikkailemaan kääpiöiden, ihmisalkioiden maassa löytääkseen oman olemuksensa. Meissä on se Ruusunen, joka nukkuu pitkää unta, kunnes rakkaus herättää eloon.

Kursiivilla kirjoitetut kohdat koottu Olavi Moilasan teoksesta ja mainostoimisto Valor Consult –yrityksen nettisivuilta www.kolumbus.fi/vaula/norrena/myytit.html vapaasti mukaellen.

